

Torsdagen den 3 maj

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 15 i anledning av propositionen 1973:43 med förslag till lag om ändring i lagen (1972:650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare jämte motioner.

I propositionen 1973:43 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 16 februari 1973, föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till lag om ändring i lagen (1972:650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Lagen (1972:650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare, som träder i kraft den 1 juli 1973, är tillämplig endast på sådan utländsk arbetstagare som påbörjat sin första anställning här i landet efter utgången av år 1972. Enligt lagen är sådan arbetstagare berättigad till såväl ledighet från ordinarie arbetstid i 240 timmar för att delta i svenskundervisning som till lön för deltagande i 240 timmars undervisning, oavsett om denna bedrivs under arbetstid eller ej. I propositionen föreslås att lagen, med vissa avvikelser, görs tillämplig även på utländsk arbetstagare som före den 1 januari 1973 tagit anställning här i landet. Rätten till ledighet och lön föreslås dock bli behovsmässigt differentierad till att omfatta 160 eller 240 undervisningstimmar.”

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:1643 av herr Nordgren m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen skulle avslå Kungl. Maj:ts proposition 1973:43,

1973:1644 av herr Nordstrandh m. fl. (m),

1973:1645 av herr Rosqvist m. fl. (s) samt

1973:1646 av herr Takman (vpk) och fru Nordlander (vpk) vari hemställdes att riksdagen i 1 § av förslaget till lag om ändring i lagen om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare beslutade införa sådant tillägg att lagen utvidgades att gälla även utländska sjömän på svenskt fartyg.

Torsdagen den
3 maj 1973

*Rätt till ledighet
och lön vid del-
tagande i svensk-
undervisning för
invandrare*

Torsdagen den
3 maj 1973

*Rätt till ledighet
och lön vid del-
tagande i svensk-
undervisning för
invandrare*

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1643,
2. att riksdagen med avslag på motionen 1973:1646 skulle bifalla propositionen 1973:43 i fråga om 1 § förslaget till lag om ändring i lagen om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare,
3. att motionen 1973:1645 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
4. att riksdagen skulle anta lagförslaget i den mån det inte behandlats under 2,
5. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1644.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande avslag på propositionen av herrar Nordgren (m) och Oskarson (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1973:1643 skulle avslå propositionen 1973:43,
2. beträffande utvidgning av lagen att gälla även utländska sjömän av herr Hallgren (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1973:1646 samt med förklaring att viss ändring borde göras i 1 § lagförslaget skulle anta paragrafen med av reservanten föreslagen lydelse.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande anordnandet av undervisning av herrar Eriksson i Arvika (fp), Nilsson i Tvärålund (c), Nordgren (m), Stridsman (c), Oskarson (m), Mattsson i Skee (c) och Carlström (fp).

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Så sent som hösten 1972 antog riksdagen en lag om rätt till ledighet och lön under 240 timmar för deltagande i svenskundervisning för invandrare. Lagen ägde dock tillämpning endast för invandrare som påbörjat sin första anställning här i landet efter ingången av år 1973. I propositionen 43 som vi nu behandlar göres lagen tillämplig även för invandrare som tagit anställning här i landet före den 1 januari 1973.

I en reservation som herr Nordgren och jag fogat till inrikesutskottets betänkande nr 15 har vi yrkat avslag på propositionen. Grunderna för vårt avslagsyrkande är följande.

För det första: Om lagen genomföres, kommer näringslivet, vilket alla vet redan förut är hårt pressat, att belastas med ytterligare stora kostnader. Särskilt betungande blir kostnaden för de mindre och medelstora företagen. Det antal utländska arbetstagare i vårt land som beräknas ha behov av undervisning i svenska uppgår enligt propositionen till 75 000. Beroende på de förkunskaper vederbörande har är han eller hon berättigad till ledighet och lön under 160 eller 240 timmar.

Enligt förslaget skall arbetstagaren under en period av fem år successivt beredas tillfälle att delta i svenskundervisningen. Om vi antar att halva antalet av de studieberättigade har rättighet att delta i 240 timmar och återstoden i 160, blir medeltalet 200 timmar per deltagare.

75 000 x 200 ger ett undervisningsbehov av inte mindre än 15 miljoner timmar eller 3 miljoner timmar per år.

Om vi beräknar kostnaden för arbetsgivaren till 20 kronor per timme, som jag tycker är en rimlig summa, ger detta en kostnad av inte mindre än 60 miljoner kronor per år, en hård belastning på ett redan tungt pressat näringsliv, och enligt vad jag förstår kommer den att få till följd att det blir ännu färre sysselsättningsstillfällen.

För det andra vill vi reserverar därutöver framhålla de särskilda problem som de små och medelstora företagen råkar ut för. Förutom de dryga kostnaderna för ersättning till de språkstuderande kommer dessa företag att få besvärande störningar i form av ryckighet i produktionen när en eller ett par man bland ett fåtal anställda lämnar arbetet för att delta i undervisningen. Problemen kan bli mycket svåra att bemästra för alla företagare men mest framträdande för de mindre och framför allt för de små företagen med ett fåtal anställda.

För det tredje: Hur ställer det sig för de utländska arbetstagarna själva? Det torde väl framstå som helt klart att en arbetsgivare, som har att välja mellan en svensk arbetstagare och en utländsk sådan, väljer den inhemske framför den utländske: den utländske kommer ju att för företaget medföra extra kostnader utöver de problem i form av produktionsrubbingar inom företaget som jag tidigare har berört. Lagförslaget kan komma att medföra att det blir svårare för den utländska arbetskraften att få anställning — alltså en negativ effekt för denna arbetsgrupp.

I såväl motionen från moderata samlingspartiet som reservationen har vi framhållit att vi är helt överens med propositionens principiella uppfattning att invandrarna på alla områden skall vara likaberättigade med svenska medborgare inom samhälle och arbetsliv. Det är angeläget att invandrarna för att bli accepterade på arbetsplatsen har kunskap i svenska språket och också har kännedom om hur det svenska samhället fungerar. Men i likhet med invandrarutredningen anser vi reserverar att kommunen bör vara huvudman för svenskundervisningen för utlänningar liksom samhället har ansvar för övrig grundutbildning.

Invandrarutredningen anför i sitt betänkande på s. 97 följande:

”JU:s förslag innebär att kommunens skolstyrelse skall ha att sörja för att grundutbildning anordnas för i kommunen bosatta vuxna invandrare. Skolstyrelserna skall ha ansvaret för utbildningens administration och kvalitet.”

Men enligt propositionens förslag nu liksom vid riksdagen i höstas skall undervisningen handhas av studieförbunden i samverkan med de fackliga organisationerna. Med anledning härav är till utskottets betänkande fogat ett särskilt yttrande av de borgerliga ledamöterna i utskottet. Principen att fritt välja studieförbund har tidigare varit gällande även för utlänningar då det varit fråga om svenskundervisning, och invandrareleverna har också varit spridda över praktiskt taget alla studieförbund. Men med denna frihet torde det nu vara slut. Eller hur skall man tolka LO:s skrivelse till alla finska, grekiska och serbokroatiska invandrare i Sverige? Jag citerar ur skrivelsen:

”Det är ABF, Arbetarnas bildningsförbund, som skall svara för

Torsdagen den
3 maj 1973

*Rätt till ledighet
och lön vid del-
tagande i svensk-
undervisning för
invandrare*

Torsdagen den
3 maj 1973

*Rätt till ledighet
och lön vid del-
tagande i svensk-
undervisning för
invandrare*

utbildningen av invandrare som är medlemmar i de LO-anslutna fackförbunden. Det är nästan alla invandrare. Undantagna är de som är med i ett TCO-förbund. Då är det TBV som svarar för undervisningen.”

Litet längre ner i skrivelsen heter det:

”Arbetsgivarna vill att andra studieförbund skall svara för undervisningen. Det har LO och fackförbunden sagt nej till.”

Dessa uttalanden ger inte, efter vad jag kan förstå, den enskilde individen, invandraren, stora möjligheter att fritt välja annat studieförbund än ABF eller i undantagsfall TBV. Den personliga fri- och rättigheten att fritt välja förbund är icke till finnandes. Detta vänder vi oss emot, och det strider mot folkbildningsarbetets princip att ett eller flera studieförbund gynnas på de andras bekostnad. Det är vad som här kommer att bli fallet.

Jag skulle gärna vilja höra av utskottsmajoritetens talesman om han vill ställa sig bakom skrivelsen och om han anser att det är riktigt att man kräver att undervisningen i svenska för invandrare endast får bedrivas av ABF och i vissa fall av TBV.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets betänkande.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! I propositionen 43 år 1973 med förslag till lag om ändring i lagen om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare har utländska sjömän på svenska fartyg undantagits genom att lagförslaget fått formuleringen: ”Denna lag gäller här i landet bosatt utländsk arbetstagare, som har arbetstillstånd.” Det har inte de utländska sjömännen. Härigenom utestängs närmare 5 000 utländska sjömän av icke-nordisk nationalitet.

Vänsterpartiet kommunisterna har ansett detta vara en brist i lagförslaget. Vi har därför motionerat om att 1 § skulle få ett tillägg. Lagtexten föreslås kompletterad med orden ”samt utländska sjömän på svenskt fartyg”. Detta har utskottsmajoriteten inte accepterat.

Utskottsmajoriteten skriver i sitt betänkande att den kan instämma i vad motionärerna anfört och att skäl talar för att även utländska sjömän, oaktat de inte genom bosättning har anknytning till vårt land, får möjlighet att delta i svenskundervisning. Vidare sägs: ”Frågan är emellertid komplicerad och olika lösningar, bl. a. avtalsvägen, är tänkbara.” Sedan hänvisar utskottet till en pågående utredning och förutsätter att den aktualiserade frågan tas upp i utredningsarbetet. Men den utredning som åberopas har inte fått uppdraget att ta upp frågan om svenskundervisning.

Utskottsmajoriteten har avstyrkt motionsyrkandet på mycket vaga grunder enligt vår mening. Nödvändigheten och behovet för utländska sjömän att kunna göra sig förstådda på landets språk och själva första svenska står utom all diskussion. Det har utskottsmajoriteten heller inte bestritt. Vid varje anlöp i svensk hamn är det nödvändigt att besättningen kan svenska, eftersom den i sitt arbete ofta kopplas samman med hamnarbetare och andra arbetarkategorier. Förhållandet att besättningsmän ofta får utföra arbete i lastrummen i samband med lossnings-

Torsdagen den
3 maj 1973

*Rätt till ledighet
och lön vid del-
tagande i svensk-
undervisning för
invandrare*

och lastningsarbete, exempelvis anbringande av skyddsnet och annat skyddsarbete, borde vara ett direkt skäl för att de skulle få undervisning i svenska. Det är en absolut nödvändighet att sjömännen och hamnarbetarna kan förstå varandra just i dessa viktiga detaljer när det gäller skyddsarbetet. Språkkunskaper är således en nödvändighet från skyddssynpunkt.

Sedan vill jag nämna att det dessutom finns bestämmelser i gällande avtal beträffande vinschkörning. Besättningsman som beordrats till sådant arbete skall ha nödvändiga kunskaper i skandinaviskt språk.

Det är enligt vår mening helt naturligt att dessa sjömän då måste ha samma rättigheter till svenskundervisning som alla andra invandrare som anställs och utför arbete här i landet, även om arbetet utförs ombord på ett fartyg. Att av formella skäl avstyrka motionsyrkandet som nu skett och utestänga en så stor grupp utländska arbetare från svenskundervisning är inte försvarbart.

Av skäl som anförs i utskottsbetänkandet har utländska sjömän hittills varit utestängda från tilläggspension. Här har man i varje fall kommit till den uppfattningen att något måste göras. I en nyligen avgiven proposition föreslås att utländska sjömän skall få möjlighet att intjäna allmän tilläggspension. I denna proposition föreslås nämligen att bosättningskravet slopas. Man har mot bakgrund härav svårt att förstå utskottsmajoritetens ställningstagande att hålla fast vid bosättningskravet när det gäller svenskundervisningen, som enligt vår uppfattning måste betraktas som en mindre omfattande fråga än exempelvis tilläggspensionen.

Herr talman! Vi baklagar att utskottsmajoriteten endast sett formellt och inte praktiskt på denna fråga. Jag yrkar därför bifall till reservationen 2 vid inrikesutskottets betänkande nr 15.

Herr CARLSTRÖM (fp):

Herr talman! I ett särskilt yttrande till inrikesutskottets betänkande nr 15 har de icke-socialistiska partiernas representanter i utskottet velat betona vikten av studieförbundens jämställdhet när det gäller undervisning i svenska för invandrare. Vi har dessutom, i likhet med invandrarutredningen, uttalat att huvudmannaskapet för undervisningen bör föras över till kommunerna, men då den frågan behandlats av utbildningsutskottet, har vi icke närmare velat utveckla våra synpunkter på den. Utbildningsutskottets representanter får ju tillfälle att motivera sina ståndpunkter om en stund, när kammaren behandlar utbildningsutskottets betänkande nr 24.

Jag vill dock uppehålla mig några minuter vid tankegången om jämställdhet mellan de olika studieförbunden vilket vi särskilt vill trycka på. När invandrarundervisningen behandlades i utskottet förra hösten skrev utskottet att det förutsattes jämställdhet mellan studieförbunden vad gäller rätten att anordna undervisning. Detta poängteras i utskottets skrivning även i år. Under mellantiden har emellertid inträffat incidenter som tyder på att språkundervisningen för invandrare förbehålles endast ett par av studieförbunden. Detta har föranlett en interpellation i riksdagen av Jan-Erik Wikström. Han har frågat inrikesminister Holmqvist om denne anser att språkundervisning i svenska för invandrare skall

Torsdagen den
3 maj 1973

*Rätt till ledighet
och lön vid del-
tagande i svensk-
undervisning för
invandrare*

kunna ges av alla de av staten erkända studieförbunden. Statsrådet Holmqvist hänvisade till det beslut riksdagen fattat beträffande jämställdhet mellan studieförbunden och hade ingen erinran mot att så skedde även i verkligheten.

Det är då något förvånande att LO sänt ut information till finska, grekiska och serbokroatiska invandrare i Sverige att det är ABF som skall svara för språkundervisningen av de invandrare vilka är medlemmar i de LO-anslutna fackförbunden. Undantagna är de invandrare som är med i TCO-förbund, i vilket fall det är TBV som svarar för undervisningen. Detta är icke i enlighet med riksdagens beslut och kan vara vilseledande för invandrarna. Man frågar sig, som Jan-Erik Wikström gjorde, huruvida det är legitimt om en invandrare med katolsk eller ortodox tro vill följa undervisningen i något av de kristna studieförbundens regi. Man undrar också om den betydande erfarenhet som även övriga studieförbund har av invandrarundervisning helt skall negligeras.

Jag vill poängtera att jag icke har några som helst anmärkningar att rikta mot vare sig ABF, TBV eller övriga studieförbund i deras sätt att sköta sina uppgifter. För mig och övriga, som står för det särskilda yttrandet, är det angeläget att i klartext framhålla att det eller de studieförbund som från invandrarnas synpunkt omhänderhar undervisningen på det mest ändamålsenliga sättet också bör få förtroendet att fortsättningsvis sköta densamma. Någon ensamrätt för ett eller annat studieförbund vill vi icke acceptera. Det är detta, herr talman, vi velat understryka med vårt särskilda yttrande.

Herr OLSSON i Asarum (s):

Herr talman! Den fråga som nu diskuteras behandlades grundligt vid förra årets riksdag, när vi antog det förslag som skall träda i kraft den 1 juli 1973 och som gäller de invandrare som har börjat sin första anställning här i landet efter utgången av år 1972.

I inrikesutskottets betänkande nr 15, som nu behandlas, föreslås att lagen — med vissa avvikelser görs tillämplig även på utländsk arbetstagare som före den 1 januari 1973 tagit anställning här i landet. Det beräknas att ca 75 000 utländska arbetstagare har otillräckliga kunskaper i svenska. De skall, beroende på förkunskaper, beredas ledighet från arbetet med rätt till lön under 160 eller 240 timmar. Det föreslås att undervisningen successivt genomförs under en period av 5 år.

I samband med 1972 års beslut uttalade såväl departementschefen som inrikesutskottet att den då antagna lagen var en första etapp för att lösa invandrarnas språkproblem. Vi hälsar därför med tillfredsställelse att riksdagen redan nu har möjlighet att ta ställning till nästa steg som ger utländska arbetstagare — oavsett tidpunkten för den första anställningen i landet — rätt till ledighet och lön vid behövlig undervisning i svenska språket.

Det nya förslaget avviker på ett par punkter från den förra lagen. Det sägs i lagförslaget att ledighet skall beredas och rätt till lön föreligga under 160 eller 240 timmar, beroende på vilka förkunskaper invandrarna har. Genom undersökningar har konstaterats att behovet av svenskundervisning inte är lika självklart för tidigare anställda invandrare som det är

för dem som anstälts efter den 1 januari 1973 och i regel är nya i landet. Utöver de tidigare beslutade undantagen föreslås nu att lagen inte skall gälla invandrare som fått svenskundervisning i samband med exempelvis arbetsmarknadsutbildning eller i arbetsmarknadsstyrelsens mottagningsanläggningar för flyktingar.

Den ordning i vilken arbetstagare skall få ledighet för att delta i svenskundervisning regleras inte i lagen. I förslaget förutsätts att den frågan löses genom kollektivavtal. För undervisningens anordnande förutsätts nära samråd med studieförbunden.

Som tidigare nämnts kan de som redan har tillräckliga kunskaper i svenska inte göra anspråk på förmånen enligt lagen. Det har uppdragits åt skolöverstyrelsen att utarbeta förslag till ordning för bedömning av dessa förkunskaper. Bestämmelser om denna kunskapsprövning kommer att meddelas senare. Det förutsätts att arbetsgivarna och de fackliga organisationerna på lokal nivå medverkar vid kunskapsprövningen för urval av dem som skall få undervisning.

Två reservationer har fogats till utskottets betänkande. Den ena reservationen står moderaterna för, och den är identisk med den som avlämnades vid höstriksdagen, när detta ärende behandlades. Man vänder sig – och det har herr Oskarson understrukit även i dag – mot de extra kostnader som genom lagen åläggs företagen, och man anser att en undervisning av det här slaget är en samhällelig uppgift.

Herr talman! Jag är medveten om att kostnaderna och produktionsstörningar kan kännas betungande, särskilt för vissa småföretagare, men jag tror att det är ett alltför begränsat resonemang att se bara nackdelarna i förslaget. Om man genom bättre språkutbildning för invandrare skulle kunna nedbringa omsättningen av invandrare inom företagen, ligger bara häri stora förtjänster för företagen.

Vissa händelser under vintern, t. ex. i Göteborg och Trollhättan, visar ju vad som kan hända när grupper av anställda genom dåliga språkkunskaper inte är tillräckligt informerade om fackliga avtal och om samhällets funktion. Sådana händelser kan kanske i framtiden undvikas till gagn för såväl företagen som de anställda. Kostnaderna blir inte så allvarligt, om man ser på de fördelar förslaget innebär. Vi får inte heller glömma bort att samhället även i fortsättningen kommer att ha stora kostnader för denna verksamhet.

Vänsterpartiet kommunisterna vill i sin reservation att lagen skall gälla även utländsk sjöman anställd ombord på svenskt handelsfartyg. Denna reservation grundar sig på en socialdemokratisk motion av herr Rosqvist m. fl. samt på en kommunistisk motion av herr Takman och fru Nordlander.

Som herr Hallgren mycket riktigt nämnde har utskottet instämt i motionärernas uttalande att skäl talar för att även utländska sjömän, oaktat de inte genom bosättning har anknytning till vårt land, bör få möjligheter att delta i svenskundervisning. Frågan är emellertid komplicerad och olika lösningar, bl. a. avtalsvägen, är tänkbara.

Sedan 1972 utreds bl. a. frågan om arbetstillstånd för utomnordiska medborgare vid anställning på svenska fartyg. Detta utredningsarbete beräknas bli slutfört inom kort. Utskottet har tagit hänsyn till detta och

Nr 79

Torsdagen den
3 maj 1973

*Rätt till ledighet
och lön vid del-
tagande i svensk-
undervisning för
invandrare*

Torsdagen den
3 maj 1973

*Rätt till ledighet
och lön vid del-
tagande i svensk-
undervisning för
invandrare*

förutsätter, att de av motionärerna aktualiserade frågorna tas upp i samband med att Kungl. Maj:ts kansli bereder det väntade utredningsförslaget.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till inrikesutskottets betänkande nr 15 och avslag på reservationerna.

Herr OSKARSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Olsson i Asarum säger att man inte bara skall framhålla nackdelarna utan också fördelarna i detta sammanhang. Det är jag helt överens med herr Olsson om och det gjorde jag också i mitt anförande. Jag sade bl. a. att vi är överens om att invandrarna behöver svenskundervisning. Genom en sådan kan de lättare anpassa sig och bättre komma till rätta med problemen i vårt samhälle, och det skapar både trivsel och harmoni.

Sedan är det fråga om kostnaderna, som herr Olsson tyckte inte var så farliga. Nej, om det nu bara vore fråga om de 60 miljoner kronor som jag räknat fram – visserligen mycket approximativt men ändå med ganska stor grad av säkerhet – som nu skall belasta näringslivet, skulle det kanske i och för sig inte vara så farligt. Men jag tror att herr Olsson lika väl som alla andra ledamöter av kammaren är medvetna om att detta bara är en del av den belastning vi utsätter näringslivet för genom de beslut riksdagen fattar i vår.

Låt mig bara nämna tandvårdsförsäkringen, som vi för all del är överens om men vars kostnader ändå drabbar näringslivet med mellan 250 och 280 miljoner kronor. Vi har vidare sjukpenningreformen, som drar ungefär samma kostnader för näringslivet. Och vi har i inrikesutskottet alldeles nyss behandlat arbetslöshetsförsäkringen, som medför kostnader för det svenska näringslivet på 400 miljoner kronor.

Lägger vi ihop dessa summor är vi uppe i över 1 miljard, och då tror jag vi kan vara överens om att det verkligen gäller betänkliga kostnader. Varje krona – låt mig uttrycka det så – som man därefter lägger på kan bli den droppe som får hela bägaren att rinna över. Då får vi, som jag också sade i mitt anförande, ett resultat som inte är till fördel utan till nackdel både för invandrare och för svenska arbetstagare, nämligen en minskning av antalet arbetstillfällen.

Invandrarna skall självfallet ha svenskundervisning, men den kan bedrivas och har hittills bedrivits med hjälp av det avtal som har träffats mellan Svenska arbetsgivareföreningen och LO och som sedan har följts upp av lokala avtal. Denna möjlighet finns fortfarande kvar, och även genom den kan invandrarna få en god svenskundervisning.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! I motion 1645 har vi från socialdemokratiskt håll tagit upp frågan om svenskundervisningen för utländska sjömän på svenska fartyg. Vi har gjort det mot bakgrunden av att det lagförslag som nu föreligger i praktiken ej omfattar yrkesgruppen sjömän.

Vid årsskiftet fanns, enligt uppgift från Svenska sjöfolksförbundet, ombord på svenska båtar 6 915 av förbundets medlemmar som inte var svenskar. Räknar man bort danskar och normän, finner man att ca 5 500

sjömän om lagen gällt även för ombordanställda skulle ha omfattats av den. Det är 40 procent av Sjöfolksförbundets medlemsantal.

Jag har hört den här frågan ställas: Varför skall en sjöman av asiatisk, afrikansk eller sydamerikansk härkomst kunna svenska därför att han jobbar på en svensk båt, som ändå aldrig går till Sverige utan håller sig långt borta i transocean trafik? Inom parentes kan här sägas att det finns bl. a. ca 1 000 spanjorer, 200 sydamerikaner, 500 asiater och 200 afrikaner bland Sjöfolksförbundets medlemmar. Och det är klart att har man den uppfattningen att svenska språket av den utländske sjömannen endast skall användas vid besök i hamn, då är frågan kanske motiverad. Men det är ju inte där som problemet med språkförbistring ligger.

Nej, problemet finns ombord på fartygen – i samband med arbetet men även under fritiden. Det gäller att hjälpligt förstå eller göra sig förstådd för att undvika olyckor, för sig själv, för andra och för det fartyg man befinner sig på. Mer än många andra platser är ett fartyg en arbetsplats där det krävs säkerhetsbestämmelser – och att de kan förstås och följas. Det skulle kunna lämnas många exempel på olyckor – och svåra sådana – som berott på felaktigt uppfattade order, på missförstånd orsakade av språkförbistring. Sjöfolket var genom sin organisation först här i landet med att framföra krav på att anställd utlänning skulle ges språkundervisning, detta speciellt i anledning av olycksrisker vid ordermottagning.

Det finns ju också avtal och anställningsförhållanden som skall kunna begripas av den som de omfattar. Det kommer meddelanden från den anställdes organisation i olika frågor.

På de svenska färjor som går mellan Stockholm och Finland finns ca 300 finländare som inte kan någon svenska. För dessa skulle man ju kunna ha praktiskt taget samma krav som för finländare på industrier var som helst i Sverige. De här finländarna på färjorna har ju även, kan vi säga, den geografiska kontakten med Sverige – men de omfattas inte av lagen som föreslås i den proposition som vi nu skall ta ställning till.

Det är nödvändigt även för utländska sjömän att få möjlighet till svenskundervisning. Jag är medveten om att det inte alltid är på samma sätt med förhållandena till sjöss som vid vanlig landanställning. Men på plussidan kan det sägas att sjöfolket på sin arbetsplats har både skolsal och lärarkraft med sig. Det skall inte för alltid behöva vara så, att sjöfolket i så många fall skall komma på efterkälken när vi lagstiftar om olika åtgärder inom arbetslivet.

Nu pagår en utredning om införande av arbetstillstånd för utländskt sjöfolk – sådant krävs inte nu. Finns krav på arbetstillstånd, omfattas vederbörande icke-svensk av det här förslaget om svenskundervisning.

Utskottet har inhämtat att utredningsarbetet snart skall vara slutfört och förutsätter att frågan om svenskundervisning då tas upp i samband med beredningen i Kungl. Maj:ts kansli. Jag vill understryka att så också verkligen sker.

I reservationen från vpk vill man nu direkt ta ett beslut i den här frågan. Jag tror att det kan finnas fog för att inte göra så. Frågan behöver nog kompletteras i vissa stycken för att en undervisning i svenska för utländska sjömän skall fungera och få det innehåll som bäst tjänar dem

Nr 79

Torsdagen den
3 maj 1973

*Rätt till ledighet
och lön vid del-
tagande i svensk-
undervisning för
invandrare*

Torsdagen den
3 maj 1973

*Rätt till ledighet
och lön vid del-
undervisning för
invandrare*

som skall omfattas av den.

Den här kompletteringen kunde kanske redan ha varit gjord. Och det ger mig anledning att än en gång konstatera att i förarbete på åtgärder inom arbetslivet bör det observeras att det finns en kategori yrkesutövare som ej i allt har samma villkor som den inom industri eller service engagerade individen. Om detta görs klart, behöver inte sjöfolket i olika hänseenden komma en bit efter när vi förbättrar inom arbetslivet på olika sätt.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men jag har med detta särskilt velat understryka den förutsättning som utskottet har haft som sin motivering för att avstyrka den motion som jag har mitt namn under.

Herr OLSSON i Asarum (s):

Herr talman! Till herr Oskarson vill jag säga beträffande kostnaderna, att vi redan i dag har erfarenheter från många företag som själva har insett vikten av att lösa dessa problem. Jag behöver inte räkna upp några speciella företag, men det finns företag som har startat svenskundervisning tillsammans med studieförbunden och satsat pengar på denna undervisning. Dessutom har man lagt ned stora pengar på information och sådan verksamhet som gör att invandrarna har kunnat känna sig hemma på företaget, få kontakter med de andra anställda och klara de svåra omställningsproblem som det inneburit att komma till en stor svensk industri. Dessa företag har kalkylerat med de här kostnaderna när de har anställt utländsk arbetskraft och har alltså inte skyggt för dem.

Samtidigt vill jag poängtera ännu en gång att samhället ju lägger ned minst lika mycket i kostnader på denna verksamhet som företagen kommer att få göra. Vad företagen skall svara för är alltså ledighet under arbetstid för bedrivande av de här studierna. Övriga kostnader svarar samhället för.

Herr Oskarson nämner också att det i framtiden blir svårare för utländsk arbetskraft att få jobb, eftersom företagen kommer att välja och vraka bland dem som söker arbete och då kolla upp vilka förkunskaper de har när det gäller svenska språket. Bli utvecklingen sådan är det bara att beklaga. Men jag kan inte tänka mig att företagen har så dålig solidaritet med de utländska arbetstagarna att man bara i bristsituationer är angelägen att ta emot dem och då svarar för kostnaderna men när det blir bättre balans i tillgången på arbetskraft behandlar dessa särskilt därför att de innebär en liten extrakostnad.

Beträffande herr Rosqvists anförande om sjöfolket och de här problemen har ju utskottet med anledning av dessa frågeställningar sagt att man är beredd att tillstyrka motionärernas begäran. Men på grund av att man inte har tillräckligt med underlag vill man avvakta den utredning som behandlar anställningsförhållandena. Man förutsätter att Kungl. Maj:t tar ställning även till detta problem när utredningsförslaget föreligger.

Torsdagen den
3 maj 1973

*Rätt till ledighet
och lön vid del-
tagande i svensk-
undervisning för
invandrare*

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Uttrycket "välja och vraka" får stå för herr Olssons i Asarum egen räkning. Jag har aldrig använt det, och jag har heller aldrig antytt att företagen skulle komma att handla på det sättet.

Men det hjälper inte - kostnaderna finns kvar och skapar problem för företagen och, som jag har sagt tidigare, mest för de små och medelstora. Det kan bli de följderna, herr Olsson, att detta i stället för att gagna invandrarna kommer att medföra en viss diskriminering, och det önskar ingen. Men vi kan inte blunda för realiteterna, och resultatet kan bli sådant.

Företagen har visat sig positiva till den här undervisningen. Ja, tacka för det. Många företag har lagt ned mycket stora pengar och mycket arbete på svenskundervisningen för sina invandrare. Och varför? Ja, därför att de är måna om sin arbetskraft. Ju bättre arbetskraften är - förstår språket och det svenska samhället - desto bättre kan den också arbeta inom företagen. Dessutom skapar denna undervisning trivsel för invandrarna, och trivsel inom företag medför alltid ökat produktion. Det är alltså helt naturligt att företagen har varit positiva - och är det fortfarande.

Men jag vill poängtera att företagen träffat avtal med LO, där man kommit överens om att invandrarna skulle ha 200 timmars svenskundervisning och Svenska arbetsgivareföreningen åtog sig att betala 60 timmar. Man gjorde tillsammans med LO en framställning till regeringen om att samhället skulle bekosta resten av undervisningen för invandrarna.

När det hela hade gått så långt att det var känt vilket förslag som skulle komma på riksdagens bord, gjorde Svenska arbetsgivareföreningen en förnyad framställning både till LO och till regeringen om att man skulle ta upp förhandlingar om hur man på bästa sätt skulle ordna finansieringen av svenskundervisningen för att åstadkomma minsta möjliga skada för det svenska näringslivet och ändå nå samma mål. Det har visats god vilja från enskilda företag och från arbetsgivarorganisationerna, och förutsättningar har funnits för att lösa undervisningen i samarbete, utan att gå fram på den väg som man nu gjort och utan att belasta det svenska näringslivet med de dryga kostnader som nu blir följderna.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Nordgren och Oskarson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Oskarson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Nordgren och Oskarson.

Nr 79

Torsdagen den
3 maj 1973

Anslag till undervisning för invandrare i svenska språket m. m.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Oskarson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	251
Nej	-	35
Avstår	-	2

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Hallgren, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Hallgren.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hallgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	272
Nej	-	13
Avstår	-	2

Punkterna 3-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 2 Anslag till undervisning för invandrare i svenska språket m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 24 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 till undervisning för invandrare i svenska språket m. m. jämte motioner.

I propositionen 1973:1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) hade Kungl. Maj:t under punkten G 12 (s. 489-496) föreslagit riksdagen att till Undervisning för invandrare i svenska språket m. m. för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 45 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:702 av herr Fälldin m. fl. (c) i vad avsåg hemställan att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle begära förslag om överförande av svenskundervisning för invandrare till den kommunala vuxenutbildningen,

Torsdagen den
3 maj 1973

Anslag till undervisning för invandrare i svenska språket m. m.

1973:1274 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställda att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag innebärande att kommunerna ålades att bedriva undervisning till invandrarbarnen på deras eget modersmål,

1973:1317 av herr Strömberg m. fl. (fp) vari hemställda

1. att riksdagen skulle besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag i enlighet med invandrarutredningens förslag med innebörd

a) att alla invandrare inklusive hemarbetande kvinnor gavs möjligheter till grundläggande svenskundervisning samt att detta underlättades genom bl. a. premier, sociala insatser och barnpassning,

b) att fördjupad utbildning i svenska genom den kommunala vuxenutbildningen, folkhögskolorna, studieförbunden och radio-TV skulle erbjudas invandrarna,

c) att särskild undervisning inrättades för invandrare, som var analfabeter,

d) att kommunerna skulle vara huvudmän för grundutbildningen i svenska och samhällsorientering för invandrare,

2. att riksdagen beslutade att begränsningen i studiecirkelverksamheten i svenska språket och samhällsorientering för invandrare slopades,

1973:1318 av herr Strömberg m. fl. (fp) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att förslag framlades i syfte att öka rekryteringen och underlätta studierna för invandrarungdom i den gymnasiala skolan,

1973:1628 av fröken Mattson m. fl. (s) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en snabbutredning av vilka resurser som borde sättas in för att klara svensk- och samhällsundervisning för invandrades icke förvärvsarbetande familjemedlemmar samt

1973:1698 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställda att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära att skolöverstyrelsen gavs i uppdrag att utarbeta kompetensbestämmelser för lärare i den med statsbidrag understödda invandrarundervisningen.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1973:1 med avslag på motionen 1973:1317, motionen i vad avsåg studiecirkelverksamhetens omfattning, till Undervisning för invandrare i svenska språket m. m. för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 45 000 000 kronor,

2. att riksdagen beträffande anordnande av svenskundervisning för icke förvärvsarbetande vuxna invandrare som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anledning av motionerna 1973:1317 och 1973:1628,

3. att riksdagen beträffande analfabetundervisning samt fördjupad utbildning i svenska för invandrare skulle avslå motionen 1973:1317 i denna del,

Torsdagen den
3 maj 1973

*Anslag till under-
visning för in-
vandrare i svenska
språket m. m.*

4. att riksdagen beträffande huvudmannaskapet för svenskundervisningen för invandrare skulle avslå motionen 1973:1317 i denna del och motionen 1973:702,

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1698,

6. att riksdagen beträffande studier i gymnasieskolan m. m. som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anledning av motionen 1973:1318,

7. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1274.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande begränsningen av studiecirkelverksamheten i svenska m. m. för invandrare av herr Larsson i Staffanstorp (c) och Johansson i Skärstad (c), fru Söder (c) samt herrar Stålhammar (fp) och Jonsson i Alingsås (fp) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:1 och med bifall till motionen 1973:1317, motionen i vad avsåg studiecirkelverksamhetens omfattning, till Undervisning för invandrare i svenska språket m. m. anvisade ett förslagsanslag av 48 000 000 kronor,

2. beträffande kommunalt huvudmannaskap för svenskundervisning för invandrare av herrar Larsson i Staffanstorp (c), Nordstrandh (m) och Johansson i Skärstad (c), fru Sundberg (m) och fru Söder (c) samt herrar Stålhammar (fp) och Jonsson i Alingsås (fp) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört i anledning av motionerna 1973:702 och 1973:1317,

3. beträffande kompetensen hos studiecirkelledare av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen beträffande kompetensen hos studiecirkelledare som meddelade undervisning i svenska språket m. m. för invandrare som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört i anledning av motionen 1973:1698,

4. beträffande undervisning i ursprungslandets språk av herr Berndtson i Linköping (vpk) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört i anledning av motionen 1973:1274.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Från den 1 juli i år får vi alltså, sedan riksdagen nu bifallit inrikesutskottets betänkande om ändring i de under föregående år antagna bestämmelserna, en lag som ger större delen av arbetsanställda invandrare rätt till 240 timmars undervisning i svenska på betald arbetstid. Undervisningen i svenska för vuxna invandrare har före denna dag försöksvis bedrivits av studieförbunden, åtminstone av åtskilliga av dem. Studieförbunden skall även i fortsättningen ha den uppgiften när nu antalet studietimmar kommer att öka i stark takt genom tillkomsten av

Torsdagen den
3 maj 1973

Anslag till undervisning för invandrare i svenska språket m. m.

de så att säga företagsbundna timmarna, dvs. de som nyttjas för undervisningen i svenska enligt den nya lagen. Meningarna om huruvida huvudmannaskapet skall ligga kvar på studieförbunden är starkt delade. Många, däribland invandrarutredningen, vill att kommunerna skall bli huvudmän för undervisningen.

Även den som i likhet med mig tidigare varit ganska fast övertygad om att undervisningen lämpligast borde ligga under studieförbunden — observera: studieförbund i flertal, inte ental — blir emellertid betänksam inför tendensen i utvecklingen i studieförbundens regi. Övergripande kan man ju alltid diskutera om en undervisning av den nästan obligatoriska och tvingande karaktär, som svenskundervisningen för vuxna invandrare har och som nu till mer än hälften inte bara som all ifrågavarande invandrarundervisning helt skall bekostas av stats- och kommunalmedel utan även av arbetsgivaren med ledighet och bibehållen lön, är att beteckna som folkbildning i dess genuina och ursprungliga betydelse. Snarare skulle den kanske kunna betecknas som ett slags mindre reguljär skolgång. Men också om man stannat för att svenskundervisningen för vuxna invandrare är att jämföra med fri och frivillig fortbildning och sålunda bör få ske i fortbildningsmässiga former kvarstår betänksamheten inför det som framkommit av monopoliseringssträvanden och av befarad kvalitetssänkning i undervisningen.

Beträffande det som jag här kallar för monopoliseringssträvanden och som berörts i debatten med anledning av inrikesutskottets betänkande vill jag endast sammanfattningsvis säga — det behöver upprepas — att studieförbundens möjligheter att nå ut till alla medborgare, även arbetstagare på kontor och i verkstäder, invandrare eller inte invandrare, ej får tas bort. Det är rimligt att exempelvis ABF och TBV har naturliga uppgifter när det gäller t. ex. fackliga studier, frågor om företagsdemokrati, arbetsplatsens utformning osv., men de anställda har också rimliga andra förankringar än de rent fackliga.

Det måste därför utsägas som helt självklart att intet studieförbund genom överenskommelser mellan arbetsgivare och fackföreningar bör kunna komma därhän att övriga studieförbund i praktiken blott har kvar en begränsad, för att inte säga nästan obefintlig rörelsefrihet bland arbetstagarna. Det måste gälla också invandrarundervisningen i svenska. Företag med ett stort antal invandrare har tidigare samverkat med ett eller flera studieförbund på platsen. I andra fall har arbetsgivaren lämnat information dels till invandrarna om tillgängliga studiealternativ, dels till studieförbunden om antalet invandrare m. m. Sedan har det varit studieförbundens sak att erbjuda den bästa och mest attraktiva undervisningen.

Det finns ingen anledning att häva en sådan ordning efter den lagstiftning som vi nu beslutat om i fråga om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisningen för invandrare. Tvärtom måste nu, i och med utbildningens ökande omfattning och de stegrade kostnaderna för såväl det allmänna som arbetsgivarna, än större avseende fästas vid att undervisningen håller en god kvalitet och att utbildningstiden utnyttjas på bästa sätt. Kvaliteten på undervisningen och dess dragningskraft får inte sättas ur spel.

Torsdagen den
3 maj 1973

Anslag till undervisning för invandrare i svenska språket m. m.

Jag skall nu inte vidare orda om den principiella frihetsfrågan i all fri och frivillig folkbildning, innebärande att studieförbunden skall vara jämställda även i praktiken när det gäller rätten att anordna undervisning också i svenska för invandrare, utan mer ingående gå in på frågan om invandrarundervisningens kvalitet och förutsättningarna för att upprätthålla denna. Här kommer lärarna i invandrarcirklarna och deras kompetens och förmåga in i bilden. ABF:s s. k. aktionsplan, som sänts ut till studiecavdelningar till ledning för deras handlande, förefaller något illavarslande med sin syftning till det kan svärigen tolkas på annat sätt undervisning med i viss mån speciell inriktning. Jag kan inte se det på annat vis. Cirkelledare bör, heter det, kunna rekryteras från fackföreningar, kvinnoklubbar och SSU-klubbar. Genomgående kopplas studierna till den fackliga verksamheten. Om språkundervisning förefaller det i första hand inte vara fråga. Krav på pedagogisk skicklighet hos cirkelledarna förbigås.

Just med tanke på lärarna har invandrarundervisningen i pressen utsatts för kritik för bristande kvalitet. Det skedde i Göteborg förliden höst. Försvaret för de kritiserade förhållandena var nästan genant. Alla invandrarlärare som var anställda i de kritiserade studieförbunden talar svenska, heter det, och det är fullt tillräckligt för att de skall kunna lära ut språket. Vidare anfördes: Erfarenheterna från verkstadsgolvet är för en lärare viktigare än formella meriter när det gäller undervisningen av invandrare i svenska. Ändamålet med undervisningen är att ge s. k. funktionell kunskap i svenska. Om läraren kan lära ut svenska grammatiken eller ej sägs därför vara av underordnad betydelse. Låt vara att en del av dessa yttranden kan ha fällts i hastigt mod eller ha blivit feluppfattade – det är mycket möjligt –, tendensen är ändå klar: Lärare i invandrarundervisningen kan, menar man, på något sätt vara annorlunda än lärare i andra sammanhang, och ändå skall det gå bra. Givetvis måste invandrarundervisningen – det vill jag gärna understryka – läggas upp på annat sätt än ämnet svenska i den reguljära ungdomsskolan, och de formella kraven kan vara andra, bör t. o. m. vara det. Men någon kompetens måste man ändå hävda. Man hjälper inte upp det hela genom att kalla undervisningen funktionell, kontra formell undervisning. Det är att gömma sig i busken helt enkelt.

Skall studieförbunden även i fortsättningen ha hand om svenskundervisningen för invandrare får de, inget undantaget, bekväma sig till att tävla med varandra om att ge den bästa undervisningen. Sådan skall varje invandrare kunna få bli delaktig av, oavsett vilket studieförbund som ger den.

Kraven på lärarna måste ställas högt. För svenskundervisningens del – det kan vara belysande med en situationsbild – ser förutsättningarna ut ungefär så här: Undervisningsgrupperna är vanligen heterogena med avseende på deltagarnas modersmål, kulturella bakgrund, ålder och i vissa fall även grundutbildning. Målet är i allmänhet att i första hand träna upp den muntliga färdigheten; den skriftliga färdigheten kommer i andra hand – det är ganska självklart. I allmänhet måste målet nås på relativt kort tid; även om man nu använder 240 timmar så är det mycket kort tid, och den har varit kortare förut. Den undervisningsmetodik som används kan

Torsdagen den
3 maj 1973*Anslag till undervisning för invandrare i svenska språket m. m.*

närmast betecknas som ett slags modifierad direktmetod, men den ställer mycket stora krav på lärarnas pedagogiska utbildning och erfarenhet av språkundervisning – undervisning i svenska är språkundervisning. Genom att grupperna är så heterogena är individualiseringen här en mycket viktig princip. Läraren bör inom ramen för gruppundervisningen söka ge varje elev vad han eller hon behöver. Stor vikt måste läggas exempelvis vid uttalsträningen.

Kraven på lärarna är - jag upprepar det stora och att koppla deras kunnande enbart till den fackliga verksamheten eller liknande är felaktigt. Fordringarna på pedagogisk skicklighet kvarstår. Vid godkännande av cirkelledare för invandrarundervisningen bör enligt min och reservanternas mening speciell hänsyn tas till att de har både god ämneskunskap och betydande pedagogisk erfarenhet. Att hävda det är inte, som man ibland velat göra gällande, att lägga något slags hämsko på den fria och frivilliga folkbildningen genom att införa insnörande kompetensregler för lärarna, något som skulle vara främmande för den genuina folkbildningen. Utan krav – det vill jag verkligen understryka - på en cirkelledare har folkbildningen lyckligtvis aldrig varit. En cirkelledare skall besitta ämneskunskap, pedagogisk erfarenhet och allmän lämplighet och förmåga. Det sägs klart i kungörelsen om det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Men med hänsyn till de förvirrade och förvirrande uttalanden som gjorts om kraven på invandrarlärarnas kompetens – som om kompetensen skulle vara av underordnad betydelse - måste det anses vara befogat att vilja understryka att den tvärtom är av största betydelse, och det är det vi har velat framhålla i reservationen från moderat håll.

Målsättningen är ju att ge de i Sverige verkande invandrarna så bra kunskaper i svenska som möjligt, och för uppnående av den målsättningen spelar läraren otvivelaktigt huvudrollen. Svävar någon eller några studieförbund på målet i detta avseende är tiden inne att även av den anledningen pröva kommunalt huvudmannaskap för svenskundervisningen. Invandrarutredningen följde, som jag tidigare nämnde, den linjen i huvudmannaskapsfrågan. Personligen tror jag än så länge kanske trots allt mest på studieförbunden som förmedlare av svenskundervisning för invandrare, men jag vill för min del inte motsätta mig att en viss försöksverksamhet börjar bedrivas inom ramen för kommunal vuxenutbildning. Erfarenheter behövs, om vid ett slutligt avgörande om vem som så småningom skall ha huvudmannaskapet jämförelser då skall kunna göras.

Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3, som är knutna till utbildningsutskottets betänkande nr 24.

Fröken HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Varje uppbrött från en välkänd miljö till en främmande innebär krav på anpassning. För invandrare medför omflyttningen speciella svårigheter, inte minst därför att de har besvär med den språkliga kontakten. Kan man inte tala det nya språket, blir man lätt missförstådd, och det kan i sin tur leda till social isolering. Det borde säga sig självt att om ett samhälle vill undvika svåra sociala problem i

Torsdagen den
3 maj 1973

Anslag till undervisning för invandrare i svenska språket m. m.

framtiden för invandrarnas del, måste samhället också se till att så långt möjligt underlätta anpassningsprocessen för dem, framför allt när det gäller språket.

Tre år i följd har folkpartiet motionerat om bättre studiemöjligheter för invandrare. Vi har bl. a. sett det som väsentligt att också hemarbetande kvinnor ges möjlighet till grundläggande svenskundervisning. Till följd av sin ringa kontaktyta utåt riskerar de annars att inte alls lära sig det nya språket. För att göra det möjligt för dessa kvinnor att utnyttja språkundervisningen har vi också sett det som nödvändigt att komplettera utbildningen med sociala åtgärder för bl. a. barnpassning. Först i år har denna tanke vunnit gehör i utskottets behandling av motionen, och förslaget skall väl, som jag hoppas, om en stund accepteras också av kammaren.

Detsamma gäller kravet på att någonting måste göras för att öka rekryteringen av och underlätta studierna för invandrarungdom i den gymnasiala skolan. Folkpartiets krav har nu stötts av invandrarutredningen och skolöverstyrelsen, och även på denna punkt har det visat sig att det gäller att icke förtrötta i fråga om att väcka vettiga motioner. Utskottet har nämligen också insett att särskilda stödåtgärder bör vidtas för att stimulera invandrarbarnens utbildning dels på grundskolans högstadium, dels i gymnasieskolan. Även här i riksdagen kan det alltså löna sig att arbeta.

Däremot är det flera andra folkpartiförslag som inte har vunnit beaktande. Behovet av särskild undervisning för invandrare som är analfabeter är stort. Invandrarutredningen understryker också detta behov, men någon nämnvärd förbättring på detta område vill varken departementschefen eller utskottet sträcka sig till; detta trots att man beräknar antalet analfabeter till omkring 3 000 personer.

Vidare har vi föreslagit att en fördjupad utbildning i svenska skall erbjudas invandrarna genom den kommunala vuxenutbildningen, folkhögskolorna, studieförbunden och TV. Den undervisning om 240 timmar som numera erbjuds invandraren måste ses som ett minimum av utbildning för att invandraren hjälpligt skall lära sig behärska svenska språket. Behovet av en fördjupad utbildning i svenska är angeläget, inte minst med tanke på att göra det möjligt för invandrarna att tillgodogöra sig vidareutbildning i Sverige.

Med den utveckling som undervisningen i svenska för invandrare fått borde tiden också vara mogen för en prövning av huvudmannaskapsfrågan. Enligt beslut i riksdagen förra året skulle en sådan förutsättningslös prövning av frågan om ökat kommunalt ansvar för svenskundervisningen för invandrare komma till stånd när rätten till svenskundervisning för dessa kategorier lagfästas och fått mera stadgade former. Då så nu är fallet, bör försöksundervisning snarast komma till stånd inom ramen för kommunal vuxenutbildning.

De båda sistnämnda frågorna har under utskottets behandling av ärendet tagits upp reservationsvägen. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till reservationerna 1 och 2, som är fogade till utbildningsutskottets betänkande nr 24.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har i ett flertal motioner tagit upp de problem som i vårt land möter invandrabarnen när det gäller utbildningen. I den motion som i dag behandlas yrkar vi att stödundervisning i det egna modersmålet och i hemlandets kultur skall stödjas med statliga medel, så att likvärdig undervisning kan tillhandahållas i alla kommuner där så är praktiskt möjligt. Därför yrkar jag, herr talman, redan nu bifall till reservationen 4 av herr Berndtson i Linköping beträffande undervisning i ursprungslandets språk.

Bristen på kunskap i det egna modersmålet försvårar elevernas möjligheter till utbildning. Det visar sig nämligen att de elever som kan sitt modersmål ordentligt även har lättare att tillgodogöra sig den undervisning som bedrivs på svenska. Man talar nu om halvspråkiga elever - ett begrepp som man på ansvarigt håll är bekymrad över därför att även om eleverna kan läsa både på svenska och på modersmålet kanske de inte förstår vad de läser. Det skapar en form av handikapp för dessa elever, som får svårt att på något språk förstå viktiga saker i undervisningen. De får en dubbel lojalitet som blir väldigt arbetsam, och detta skapar inga harmoniska elever.

I utskottets betänkande talas om de möjligheter till undervisning i modersmålet som finns och som har stöd i läroplanen. Man talar om Stockholms kommuns insatser som ett föredömligt exempel. Men de i Stockholm som har hand om organiseringen av denna stödundervisning är inte lika nöjda. De hävdar att den verksamhet som bedrivs på lördagarna borde vara en fritidsverksamhet, då eleverna egentligen alldeles som svenska barn skulle få sysselsättas med andra aktiviteter än direkt undervisning. Även Stockholms skoldirektion ställer sig i vissa fall negativ till denna undervisning, då den enligt skoldirektionen inverkar menligt på skolans undervisning. Tillstånd att använda lokal för sådan undervisning har också dragits in i en del fall där föräldraföreningarna står bakom undervisningen, emedan den inte har fungerat tillfredsställande för eleverna.

De två veckotimmar som anslagits till stödundervisning är för litet, men det är inte heller en bra lösning om man för modersmålsundervisning utnyttjar de undervisningstimmar som finns för fritt valt arbete. Eleverna missar då den möjlighet till kontakter med svenska barn som en gemensam hobby kan ge och blir på det sättet onödigt isolerade, vilket också skapar problem. Stödundervisningen kan då också inkräkta på ett annat ämne, vilket ambitiösa föräldrar och elever inte gärna tillåter. Schemamässigt är det naturligtvis en bra lösning.

Det finns i Stockholm också förberedelseklasser på olika stadier, i den mån det finns lärare som kan undervisa i de olika språken. Det ställs mycket stora krav på dessa lärare. De tvåspråkiga lärarna har en trefaldig uppgift: de skall dels undervisa invandrareleverna i modersmålet - hemspråket -, dels ge studiehjälp på modersmålet, dvs. se till att eleverna gör framsteg i ämnesstudierna under tiden som de lär sig svenska, dels också svara för grundläggande kurativa uppgifter. För att kunna fullgöra dessa uppgifter krävs bl. a. goda kunskaper i svenska språket, vilket inte alla lärare alltid har. Därför borde kanske även

Nr 79

Torsdagen den
3 maj 1973

Anslag till undervisning för invandrare i svenska språket m. m.

Torsdagen den
3 maj 1973

Anslag till undervisning för invandrare i svenska språket m. m.

lärarutbildningen ses över.

Vi är medvetna om att detta inte är någon enkel fråga — det finns många olika problem som måste lösas i detta sammanhang. Men vi tror inte att problemen blir mindre om de sopas under mattan, de blir bara större och kommer igen i andra former. Därför är det nödvändigt att någonting görs. Om man skall få en riktigt organiserad stödundervisning i det syfte motionen anger är det nödvändigt att staten tar huvudansvaret.

En positiv sak som jag vill notera och som jag skall sluta med är att de ansvariga numera kommit underfund med att man inte bara skall göra ansträngningar för att försvenska invandrarbarnen utan att det också är viktigt att de kan sitt modersmål och får behålla en del av hemlandets kultur. Men här behövs det ökade insatser, som vi föreslagit.

Fru SÖDER (c):

Herr talman! Fragan om undervisningen i svenska för invandrare till vårt land är av mycket stor betydelse. Därom är vi ju alla ense — det har de tidigare talarna från olika partier vittnat om. Olika åsikter finns dock i vissa frågor, t. ex. beträffande huvudmannaskapet för de vuxnas undervisning samt om antalet studietimmar.

I reservationen 2 framförs krav på en försöksverksamhet med SÖ:s läroplan i svenska för vuxna invandrare inom ramen för den kommunala vuxenutbildningen. Vi reserverar oss mot denna framställning mot den bakgrunden att skall Kungl. Maj:t — såsom riksdagen i anslutning till inrikesutskottets betänkande nr 27 beslöt — kunna förutsättningslöst pröva huvudmannaskapsfrågan måste erfarenhet vinnas av det kommunala huvudmannaskapet. Nu bedrivs ju verksamheten av studieförbunden.

Ett kommunalt huvudmannaskap skulle inte behöva innebära någon minskning i studieförbundens engagemang. Dessa har väl dokumenterat sitt kunnande och sitt ansvarstagande på detta område. Det gäller bara att, sedan vi fått en så pass omfattande lagstiftning beträffande denna undervisning, också skapa en stabil organisation för att ge invandrarna en tryggad tillgång till denna undervisning. Här bör enligt vår mening den kommunala vuxenutbildningen kunna ha ansvaret för arbetsfördelningen inom kommunen.

Det är viktigt att även de icke förvärvsarbetande invandrarna, som företrädesvis är kvinnor, får tillgång till undervisningen för invandrare. Jag hälsar därför med tillfredsställelse det tillkännagivande som utskottet föreslår riksdagen att göra om att ett handlingsprogram skall utformas för att lösa undervisningsfrågorna för dessa kategorier som i de flesta fall har svårast att anpassa sig i det svenska samhället, mycket beroende på de språksvårigheter de har i den ofta påtvingade isoleringen.

Det är för att i detta avseende tillgodose dessa kategorier, som står utanför den lagstadgade undervisningen i svenska, som vi i reservationen 1 har förordat att den i propositionen föreslagna maximeringen av antalet undervisningstimmar ej bör fastställas av riksdagen för läsåret 1973/74. En sådan maximering kan, när den lagstadgade rätten vidgas, leda till att de icke förvärvsarbetande kommer att få ett begränsat antal timmar i förhållande till nu.

För detta angelägna ändamål har vi i reservationen också föreslagit ett

med 3 miljoner kronor förhöjt anslagsbelopp, något som motsvarar ca 50 000 timmar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Riksdagen har vid två tidigare tillfällen i år diskuterat invandrarundervisning. Det har gällt invandrarnas barn dels i grundskolan, dels i gymnasieskolan. Jag konstaterade då från mina utgångspunkter att det är angeläget att man så snabbt som resurserna tillåter förstärker och bygger ut de särskilda utbildningsåtgärderna för invandrarbarnen i såväl grundskolan som gymnasiet. Jag sade vidare att vi har att ta hänsyn till att resurserna är knappa och att vi inte i den takt vi eljest skulle önska kan öka anslagen. Vi tvingas till återhållsamhet och kan bara notera att på skolans område ökar anslagen till de speciella stödåtgärderna för varje år som går.

I dag diskuterar vi de vuxna invandrarnas utbildning. Det är två ärenden som riksdagen i kväll har att ta ställning till. Det ena behandlade vi för en stund sedan. Det är frågan om den lagstiftade rätten till ledighet och lön för vuxna invandrare vid utbildning i svenska och samhällskunskap. Det ärende som utbildningsutskottet nu förelägger kammaren gäller hur utbildningen skall utformas och dimensioneras. Jag delar den uppfattning som framförts från praktiskt taget alla tidigare talare i dag om vikten av att dessa vuxna invandrare får en så långt möjligt rimlig utbildning. Det är viktigt att de genom kunskaper i svenska språket och om svenska samhällsförhållanden får hjälp till anpassning i det svenska samhället. Vi känner alla de problem som många brottas med, inte minst de kvinnor i hemmen som inte kommer ut i förvärvsarbete, som är isolerade och blir än mer isolerade därför att deras kunskaper i svenska är så dåliga. På denna punkt är vi alla överens och jag saknar anledning att uppehålla mig längre vid den frågan. Jag kan, herr talman, nöja mig med att framföra ett par korta anmärkningar till det som sagts av de föregående ärade talarna.

En reservation kräver ett högre belopp till den ifrågavarande undervisningen, vidare ramar än dem utskottsmajoriteten kunnat acceptera. Jag vill erinra om att verksamheten med vuxna invandrare startade 1966 och att beloppet har ökat successivt. Det förslag som nu presenteras riksdagen innebär en höjning av anslaget med 4 miljoner kronor, och det har inte funnits utrymme för en större anslagshöjning i budgeten. Reservationen föreslår ytterligare 3 miljoner kronor. Jag har i sak ingen invändning mot yrkandet utan vill hänvisa till de bristande resurserna när jag på den punkten yrkar avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan.

En reservation sysslar med huvudmannaskapet för verksamheten. Denna fråga har riksdagen också ägnat sig åt tidigare. För ett år sedan var frågan uppe på förslag av inrikesutskottet. Det var då samma diskussion som i dag om huruvida studieförbunden eller den kommunala vuxenutbildningen skulle vara huvudman för de vuxna invandrarnas utbildning. Då sade riksdagen att man bör pröva, om inte det kommunala engagemanget borde öka i fortsättningen och förutsatte att en prövning

Nr 79

Torsdagen den
3 maj 1973

Anslag till undervisning för invandrare i svenska språket m. m.

Torsdagen den
3 maj 1973

Anslag till undervisning för invandrare i svenska språket m. m.

av dessa krav skulle komma till stånd inom Kungl. Maj:ts kansli. Utbildningsutskottet vill hänvisa till detta riksdagsuttalande och finner ingen anledning att nu gå längre.

Folkbildningsorganisationerna har uppenbarligen utfört ett mycket fint arbete på det här området. De har gjort en banbrytande insats i svenskt bildningsliv, när de engagerat sig för invandrarna. Vi skall väl inte rycka loss detta från dem. Nu vill inte reservanterna — i varje fall inte alla — gå så långt utan vill starta en försöksverksamhet med kommunal vuxenutbildning för invandrarna. Det är möjligt att en sådan skall starta så småningom men det har knappast funnits bärande anmärkningar mot studieförbundens sätt att sköta den här verksamheten, och jag reagerar mot den kritik som från vissa håll riktas mot dem där man säger att undervisningen har lägre standard och inte når den kvalitet som kommunal utbildning skulle kunna erbjuda. Jag tror inte att detta stämmer. Jag tror att våra studieförbund har stora möjligheter att nå ut till invandrarna på arbetsplatserna, varför det nu inte finns någon anledning att gå längre än i det uttalande som riksdagen gjorde för ett år sedan och som utbildningsutskottet upprepar. Även på den punkten yrkar jag bifall, herr talman, till utskottets förslag.

Moderata samlingspartiet vill ha mera markerade krav på kvalitet när det gäller ledning och lärare i dessa cirklar. Herr Nordstrandh har talat om att det finns vissa regler och jag skall inte upprepa detta, men jag vill, vilket ingen av de föregående talarna gjort, understryka att i statsverkspropositionen under den punkt som sysslar med lärarnas fortbildning säger föredragande statsrådet att särskilda medel skall anvisas för en förstärkning av fortbildningen av de lärare som skall medverka vid utbildningen av de vuxna invandrarna. Det finns alltså ett sådant uttalande i statsverkspropositionen som inte reservanterna i tillräcklig grad har observerat. Sedan vill jag gärna säga, herr talman, att jag ibland är litet rädd när man vill skärpa kraven på studiecirkelledarna. Från början var ju en studiecirkel en grupp människor som träffades och där alla hade i stort samma utbildning. Deras motiv var att mötas för att gemensamt komma ett stycke längre på väg i fråga om kunskaper och orientering. Man har i många avseenden övergivit detta och kräver nu allt större kompetens och behörighet av studiecirkelledarna. Jag är personligen litet rädd att vi kan komma att gå för långt på den punkten. Låt oss inte överdriva kraven utan låt oss behålla så mycket som möjligt av de gamla fina inslagen i studiecirkelverksamheten.

Till sist, herr talman, är det ytterligare en reservation från vpk:s sida, enligt vilken man vill att en särskild modersmålsundervisning för invandrabarnen skall ordnas på kommunalt initiativ. Utskottet erinrar om att en sådan undervisning redan förekommer i en lång rad kommuner. Vi känner också till att vissa kommuner vill ytterligare utvidga den här verksamheten. Av det skälet finns ingen anledning att gå längre än utskottet har förordat.

På alla punkter, herr talman, hemställer jag om bifall till utbildningsutskottets förslag.

Torsdagen den
3 maj 1973

Anslag till undervisning för invandrare i svenska språket m. m.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Jag vill liksom herr Alemyr hävda att man inte skall ställa alltför höga krav på studiecirkelledarna, utan även för dessa bör det gälla som sägs om ett fritt och frivilligt folkbildningsarbete.

Orsaken till vår reservation när det gäller kompetensen hos studiecirkelledarna är att invandrarlärarna har två uppgifter dels att lära ut svenska, dels att ge samhällsorientering. Huvudparten av lärarnas arbete skall vara svenskundervisning. Det finns klara bestämmelser om detta. Om man därför alltför mycket betonar samhällsorienteringen som om den vore den absoluta huvudsaken, och det har faktiskt skett inte minst när man diskuterat valet av lärare, då måste man också framhålla språksidan och lärarnas kompetens därvidlag.

Det är detta vi vill, ingenting annat, med vår reservation. Den är vi ensamma om, men den är inte mindre betydelsefull för det. Det är ett försök att slå vakt om folkbildningen, dess anseende och betydelse. Vi vill i detta speciella fall, där man alltså kräver en dubbel förmåga hos läraren, betona att dennes främsta uppgift i sin handledning av invandrarna är att lära ut svenska.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Herr Nordstrandh, när vi nu slår vakt om folkbildningsorganisationerna bör vi visa den största tilltro till deras förmåga att genomföra den här verksamheten på ett tillfredsställande sätt.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Söder begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 24 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Söder begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	·	186
Nej	—	108
Avstår	—	2

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Torsdagen den
3 maj 1973

*Anslag till under-
visning för in-
vandrare i svenska
språket m. m.*

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Söder begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 24 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Söder begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	150
Nej	-	144
Avstår	-	2

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Nordstrandh och fru Sundberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordstrandh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 24 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Nordstrandh och fru Sundberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordstrandh begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	255
Nej	-	37
Avstår	-	3

Punkten 6

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru

Nordlander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 79

Torsdagen den
3 maj 1973

*Licensgivningen för
import från låglöneländer*

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 24 punkten 7 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

§ 3 Föredrogs

trafikutskottets betänkande nr 12 i anledning av propositionen 1973:27 angående samordning av den civila och militära flygtrafikledningen i en organisation, m. m. jämte motioner samt

näringsutskottets betänkande nr 42 i anledning av motion om en fiskkonserverindustri på ostkusten.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 4 Licensgivningen för import från låglöneländer

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 43 i anledning av motion angående licensgivningen för import från låglöneländer.

I detta betänkande behandlades motionen 1973:1488 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära att inom ramen för GATT, EEC och EFTA licensgivningen avseende importen från låglöneländerna tillämpades så att fortbeståndet av eljest livskraftiga svenska företag icke äventyrades samt att begränsningen av importen från dylika länder iaktogs i större utsträckning än som för närvarande skedde.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1488.

Reservation hade avgivits av herrar Börjesson i Glömminge (c), Sjönell (c) och Nordgren (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1488 skulle anhålla att frågan om åtgärder till skydd mot lågprisimport prövades i enlighet med vad reservanterna anfört.

Herr NORDGREN (m):

Herr talman! Sysselsättningen har varit svag inom åtskilliga branscher de senaste åren. Lönsamheten har försämrats och självfinansieringsförmågan minskat. Det har varit en markant uppgång i antalet konkurser och företagsnedläggelser. Härtill kommer att våra massmedia ofta inte intar den attityd man kunde vänta sig gentemot företagsamheten. Samhället

Torsdagen den
3 maj 1973

*Licensgivningen för
import från låg-
löneländer*

har lagt och är tydligen alltjämt berett att lägga ytterligare krav på näringslivet, alldeles speciellt på den sektor som utgörs av mindre och medelstora företag.

Trots att en viss förbättring kunnat märkas i den internationella konjunkturen har vårt land inte kunnat dra nytta av den. Vi har alltjämt kvar en besvärande arbetslöshet, och följden blir att man ställer sig frågan om det brister i fråga om vissa åtgärder här i landet. Eller vad sammanhänger de här problemen med? Kan förklaringen möjligen ligga i alltför ringa förståelse för företagsamhetens problem? Ja, herr talman, allt tyder på att regeringen inte har den förståelse, som man borde ha rätt att vänta, för behovet av att driva en sund och realistisk näringspolitik. Man lägger sten på den redan alltför tunga bördan i stället för att stimulera till hög och stabil sysselsättning, prisstabilitet, hög produktion, gynnsam reallöneutveckling och därmed ökat välstånd. Jag har full förståelse för att kammaren tycker att detta kanske är för mycket sagt i samband med detta ärende, men det har en stor betydelse för många av våra branscher att regeringen hyser förståelse för dem även när det gäller importen eller rättare sagt begränsning av importen.

Det är visserligen väl känt att vi i moderata samlingspartiet förespråkar en fri och växande världshandel. En sådan gynnar invånarna i både de exporterande och de importerande länderna. Det är också viktigt att u-länderna får möjlighet att sälja sina industriprodukter i den industrialiserade världen, bl. a. hos oss. En växande handel utgör en av de starkaste drivkrafterna även för u-ländernas utveckling.

Men när det i varje fall inom vissa branscher i vårt land råder så stor arbetslöshet -- det är endast inom ett par vi för närvarande har en viss uppgång -- borde det vara lika uppenbart och lika angeläget att i görligaste mån begränsa importen av dylika varor från låglöneländerna. Vi har under det senaste året ökat importen inom vissa branscher med ca 50 procent, och det är klart att detta sätter spår efter sig i berörda branscher.

I utskottets betänkande sägs visserligen att man har vidtagit en del åtgärder, och det är riktigt, det har vi gjort. Men fortfarande föreligger stora problem inom flera branscher, och då menar jag som reservant att man borde överväga ytterligare åtgärder för att få en begränsning av importen så att vi inte själva drabbas av ökad arbetslöshet och ökade problem i dessa branscher.

Herr talman! Även om vi nu måste vidta sådana här åtgärder, hoppas jag innerligt att dessa endast skall vara kortvariga. Förr eller senare bör vi få så pass stor förståelse från nuvarande eller kommande regering att vi får en näringspolitik som skapar förutsättningar för en ökad sysselsättning och lönsamhet inom samtliga branscher.

Jag ber att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar Hovhammar (m) och Magnusson i Borås (m).

Herr BENGTISSON i Landskrona (s):

Herr talman! Frågan om import av varor från de s. k. låglöneländerna till vårt land är inte någon ny fråga för kammarens ledamöter. Vi känner igen den från många tidigare tillfällen när vi diskuterat den.

Det är riktigt som anförs i motionen att importen inte skall få leda till att eljest livskraftiga svenska företags existens äventyras. På den punkten råder det absolut inga delade meningar mellan motionärer, reservanter och utskottsmajoritet.

Skillnaden i uppfattning ligger närmast i att vi från utskottsmajoriteten hävdar att frågan om lågprisimporten är föremål för ständig uppmärksamhet från såväl kommerskollegium som Kungl. Maj:t. Inom ramen för vad internationella förpliktelser medger har, som också herr Nordgren påpekar, ingripanden mot marknadsstörande import gjorts vid ett flertal tillfällen. På denna punkt är vi helt överens med reservanterna om att ett så långt möjligt fritt internationellt varuutbyte är att föredra. Detta är viktigt också för vårt land och för vår fortsatta ekonomiska expansion. Reservanterna anser, vilket också herr Nordgren underströk, att det nu är nödvändigt med ytterligare skyddsåtgärder på detta område. Det bör också prövas om det som nu pågår är förenligt med våra internationella åtaganden. Som jag tidigare sagt, och som också framgår av reciten till utskottsbetänkandet, är de här frågorna föremål för ständig observans, och när någonting otillbörligt inträffar har vi kunnat konstatera att ingripanden skett, vilket också framgent blir fallet, om det skulle visa sig nödvändigt.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 43 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	198
Nej	-	85
Avstår	-	8

Nr 79

Torsdagen den
3 maj 1973

*Licensgivningen för
import från låg-
löneländer*

Torsdagen den
3 maj 1973

Bidrag till kommersiell service i glesbygd m. m.

§ 5 Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 44 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 inom handelsdepartementets verksamhetsområde avseende kommersiell service i glesbygd m. m. jämte motioner.

Punkten 1

Bidrag till kommersiell service i glesbygd m. m.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:1 bilaga 12 (punkten D 8, s. 47–59 i utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 3 januari 1973) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för stödet till kommersiell service i glesbygd som chefen för handelsdepartementet förorddat,
2. till Bidrag till kommersiell service i glesbygd m. m. för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 2 100 000 kronor,
3. medge att kreditgaranti för lån till anskaffning av varulager under budgetåret 1973/74 beviljades i enlighet med vad som förordats i propositionen intill ett belopp av 1 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:1487 av herr Lövenborg m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen skulle hos regeringen begära ett tilläggsanslag under anslagsposten Bidrag till kommersiell service i glesbygd m. m. av 1 miljon kronor att utgå till driftsstöd till redan befintliga butiker och varubussar i enlighet med vad i motionen anförts samt

1973:1419 av herr Norrby i Äkersberga (fp). Denna motion hade hänvisats till jordbruksutskottet men sedermera överflyttats till näringsutskottet enligt 42 § riksdagsordningen.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1973:1 bilaga 12 punkt D 8 skulle
 - a) godkänna de riktlinjer för stödet till kommersiell service i glesbygd som chefen för handelsdepartementet förorddat,
 - b) till Bidrag till kommersiell service i glesbygd m. m. för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 2 100 000 kronor,
 - c) medge att kreditgaranti för lån till anskaffning av varulager under budgetåret 1973/74 beviljades i enlighet med vad som förordats i propositionen intill ett belopp av 1 000 000 kronor,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1487 angående anslag till driftsstöd för butiker i glesbygd,
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1419 angående viss dispensgivning vid tillämpning av livsmedelslagen.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 44 har behandlats en motion nr 1487 av vänsterpartiet kommunisterna med mig som första namn, där det yrkas på ett tilläggsanslag under anslagsposten Bidrag till kommersiell service i glesbygd m. m. av 1 miljon kronor att utgå till

Torsdagen den
3 maj 1973

Bidrag till kommersiell service i glesbygd m. m.

driftstöd till redan befintliga butiker och varubussar. På grund av olyckliga omständigheter har vårt partis representant i utskottet inte varit närvarande vid ärendets behandling. Det är alltså orsaken till att det inte här föreligger en reservation.

Utskottet har med hänvisning till glesbygdsutredningens avvisande av driftstöd avsträckt motionen. Men de motiveringarna har vi i motionen redan underkänt, exempelvis att endast sådana enheter skall bevaras som på sikt kan drivas med viss lönsamhet. Enligt utredningen är inte ett driftstöd förenligt med det synsättet. Däremot hävdas att investeringsstödet inte har samma nackdelar utan på längre sikt ger ökade förutsättningar för en förbättrad driftekonomi.

Utskottet får ursäkta, men jag kan i varje fall inte se skillnaden i resultatet av de olika stödformerna. Garantin för fortsatt lönsamhet torde vara lika osäker eller säker, om man så vill – i båda fallen. Det är ju inte stödet i och för sig som avgör en lönsamhet på sikt för glesbygdsbutikerna, utan det är helt andra samhällsfaktorer som påverkar lönsamheten.

Jag vill som exempel nämna att vid en konferens mellan länsstyrelsen och kommunerna i Norrbotten i mars månad redovisade planeringsdirektör Sture Lindmark en undersökning som länsstyrelsen gjort om glesbygdens varuförsörjning. Av den redovisningen framgick att det i dag i Norrbottens län finns 221 glesbygdsbutiker. Bara 14,5 procent av de butikerna är självbärande medan 16,7 procent klarar sig om de får investeringsstöd. Resten – det är närmare 70 procent – måste enligt utredningen få driftstöd för att överleva. 1962 fanns i detta område 450 butiker. I dag, tio år senare, är det alltså 221 butiker kvar. Med samma utveckling beräknas att 1980 finns det bara 40–50 självbärande butiker. Vad det kommer att innebära ur servicesynpunkt för befolkningen är inte särskilt svårt att konstatera. Bilden blir inte heller ljusare av att Konsum samtidigt lägger ner sina varubussar i samma område.

Vi vet att strukturomvandlingen sker successivt. På lagersidan kommer stora regionlager med integrerat sortiment. Branschlager går mot koncentration med långa transporter på bil. Förändringar sker fortlöpande med minskat antal sysselsatta genom den rationalisering som bedrivs. Antalet anställda minskas ofta till en tredjedel av det ursprungliga. Detta ger inte bara arbetslösa medlemmar för Handelsanställdas förbund utan ökar också utflyttningen, och så är ekorrhjulet i gång – den onda cirkeln. Frågan är då vilket som är mest ekonomiskt – att låta butiker försvinna eller att med ekonomiskt stöd hålla dem i gång. Här vill jag citera vad statens pris- och kartellnämnd sagt i sitt remissyttrande till glesbygdsutredningen, nämligen "att man sannolikt till slut når en punkt där det blir billigare att ge driftstöd än att via samhällssubventioner upprätthålla en omfattande trafikapparat".

Vi är överens med SPK och många andra remissinstanser i fråga om driftstöd till glesbygdsbutiker, och därför, herr talman, yrkar jag bifall till motionen 1487 om ett tilläggsanslag av 1 miljon kronor för det här angivna ändamålet.

Torsdagen den
3 maj 1973

Bidrag till kommersiell service i glesbygd m. m.

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Jag finner icke någon anledning att ta någon längre tid i anspråk och har därför inte anmält mig ens för en minut på talarlistan. Då ett fullständigt enhälligt utskott så utförligt har redovisat sitt ställningstagande, ber jag bara, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter i betänkandet nr 44.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag har ju nyligen förklarat varför utskottet varit enigt. Jag kritiserar heller inte den stödform som här föreslås. Det kan säkert behövas hjälp till ombyggnad eller anskaffning av utrustning.

Glesbygdsutredningen avisade driftstöd av bl. a. två skäl. Dels skulle det kunna påverka konkurrenssituationen, dels ansåg man att sådana enheter bör bevaras som på sikt kan drivas med en viss lönsamhet. Det är det synsättet som utskottet och chefen för handelsdepartementet delar. Det kan jag däremot inte göra. I glesbygder förekommer det affärer som inte har en chans att påverka konkurrenssituationen för andra affärer. Det finns bara en affär, och avfolkningen har gått så långt att affären uppenbarligen inte längre kan drivas med lönsamhet.

Jag tillbringar en stor del av min fritid i en liten by i Gällivare kommun. Där har tidigare funnits flera butiker. Nu finns det en kvar, en Konsumbutik som genom medlemmarnas uppoffring hållits vid liv. Läggs också den butiken ned – och den hänger nu på gårdsgår'n, som det brukar heta – innebär det att en massa människor i byarna däromkring kan få både tre och fyra mil till närmaste affär. Man klarar alltså inte butiken med den stödform som näringsutskottet har förklarat sig nöjt med.

Vi kan tänka oss in i vad en sådan situation betyder för gamla och för barnfamiljer. Det sägs ju ibland i dessa sammanhang att avstånden inte spelar så stor roll i dagens läge därför att folk har bil. Och visst har bilantalet ökat, men alla har inte bil, framför allt inte många äldre personer. I många barnfamiljer har familjefadern med sig bilen till skogen eller till annat arbete, och den står följaktligen inte till förfogande för den kommersiella servicen.

Mot den bakgrunden tycker jag att de motiveringar som utskottet har anfört inte är särskilt hållbara. Det skapas stora problem, och de metoder man nu föreslår löser inte dem, det är helt uppenbart. Butiken i en by är en livsnerv – klipps den av ökar man också takten i avfolkningen, då tycker många att det inte längre går att bo kvar.

Vårt förslag innehåller alltså en viktig komplettering till de stödformer som glesbygdsutredningen gått in för och som departementet anammat.

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Jag ber att få hänvisa till de två första styckena i utskottets yttrande, och jag vill läsa in dem i protokollet:

”I propositionen anförs att det är nödvändigt att samhällliga åtgärder vidtas för att trygga glesbygdsbefolkningens behov av kommersiell service. Olika slags åtgärder föreslås.

Utskottet delar den uppfattning som framförs i propositionen och

anser att de föreslagna åtgärderna, som är att betrakta som en försöksverksamhet och bör kunna omprövas efter en tid, är lämpligt avvägda. — — —”

Jag vill att herr Lövenborg skall uppmärksamma just den passus där man klart säger ifrån att det är fråga om en försöksverksamhet i det här avseendet och att en omprövning kan komma till stånd. Den dagen får vi se efter hur det ligger till.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! I så fall får man, herr Andersson i Storfors, hoppas att den omprövningen kommer till stånd ganska snabbt, för det finns ju ett gammalt ordspråk som säger, att medan gräset groer dör kon.

Vid den konferens som jag refererade till i ett tidigare uttalande yttrade sig bl. a. landshövding Ragnar Lassinantti, som ju inte kan beskyllas för att vara ovetande om glesbygdsproblem, och han var mycket kritisk mot förslaget att man inte skall ge driftstöd till glesbygdsbutikerna. Han ansåg också att de centrala myndigheterna inte alltid har den rätta förståelsen för regionernas problem.

Nu vet jag att en delegation från handelsdepartementet litet senare i vår skall studera bl. a. frågor som hänger samman med den kommersiella servicen i glesbygder, och man får hoppas att en prövning och en utvärdering av erfarenheterna görs snabbt. Men jag anser trots allt, i likhet med Ragnar Lassinantti, att den rätta förståelsen inte alltid finns inom de centrala myndigheterna. Jag tycker att man redan nu skulle kunna gå in för det här stödet, för då skulle man med all säkerhet kunna rädda en del av de butiker som damoklessvärdet redan hänger över.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1487 av herr Lövenborg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 44 punkten 1 mom. 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1487.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 267
Nej — 14
Avstår — 5

Nr 79

Torsdagen den
3 maj 1973

Bidrag till kommersiell service i glesbygd m.m.

Utskottets hemställan bifölles.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 6 Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 45 i anledning av propositionen 1973:86 med förslag till lag om ändring i lagen (1971:1082) om handel med ädelmetallarbeten.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 7 Allmän beredskapsstat

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 14 i anledning av propositionen 1973:80 angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1973/74 jämte motion.

I propositionen 1973:80 framlades förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1973/74.

I propositionen yrkades bl. a. att riksdagen på allmän beredskapsstat för budgetåret 1973/74 skulle föra upp de anslag som föreslagits i bilagorna 1–10 till propositionen.

I bilaga 7 (s. 29), jordbruksdepartementet, togs upp ett anslag H 13 Bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin m. m. I propositionen yrkades att detta anslag på allmän beredskapsstat för budgetåret 1973/74 skulle föras upp med ett belopp av 50 000 000 kronor.

I detta sammanhang behandlades motionen 1973:1735 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari yrkats att riksdagen skulle avslå det i propositionen 1973:80 under H 13 ställda förslaget att till Bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin m. m. uppta ett belopp av 50 000 000 kronor.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med avslag på motionen 1973:1735 på allmän beredskapsstat för budgetåret 1973/74 skulle föra upp de anslag som föreslagits i bilagorna 1–10 till propositionen,

2. att riksdagen lade propositionen till handlingarna i vad avsåg punkten 1 i bilaga 6 angående ärenden under utbildningsdepartementets handläggning,

3. att riksdagen godkände Kungl. Maj:ts förslag under punkterna 1 och 3 i bilaga 7 angående ärenden under jordbruksdepartementets handläggning,

4. att riksdagen godkände det vid propositionen som bilaga 11 fogade förslaget till allmän beredskapsstat för budgetåret 1973/74,

5. att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att, om arbetsmarknads-läget krävde det, besluta att arbeten för vilka anslag förts upp på allmän beredskapsstat fick utföras intill ett sammanlagt belopp av 600 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr Lorentzon (vpk) som ansett att utskottet under 1 och 4 bort hemställa,

1. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1973:1735 på allmän beredskapsstat för budgetåret 1973/74 skulle föra upp de anslag som föreslagits i bilagorna 1-10 till propositionen med undantag för det i bilaga 7 upptagna anslaget H 13 Bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin m. m.,

4. att riksdagen godkände det vid propositionen som bilaga 11 fogade förslaget till allmän beredskapsstat för budgetåret 1973/74 med den ändring som föranleddes av att anslaget H 13 Bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin m. m. utgick.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I förevarande betänkande från inrikesutskottet behandlas propositionen 80 om allmän beredskapsstat för budgetåret 1973/74. Propositionen omfattar 1 432,4 miljoner kronor. I denna summa ingår ett reservationsanslag, under H 13 i driftbudgeten, på 50 miljoner för miljövårdande åtgärder inom industrin m. m.

I anledning av detta yrkande i propositionen har från vpk-håll väckts motionen 1735 med yrkande om avslag på nämnda reservationsanslag.

Som motivering för detta avslagsyrkande vill vi anföra följande.

I miljöskyddslagen av år 1969 5 § sägs det: "Den som utövar eller ämnar utöva miljöfarlig verksamhet skall vidtaga de skyddsåtgärder, tåla den begränsning av verksamheten och iakttaga de försiktighetsmått i övrigt som skäligen kan fordras för att förebygga eller avhjälpa olägenhet."

Vi tolkar miljöskyddslagen så att 5 § klart anger industrins skyldigheter i fråga om åtgärder då det gäller att motverka eller förhindra skada på miljön till följd av den industriella verksamheten. Vid den debatt som fördes i samband med miljöskyddslagens tillkomst betonades det också från flera håll att de erforderliga miljöskyddande åtgärderna från industrins sida måste räknas in som en produktionskostnad. Sker så får också industrin en stark ekonomisk motivering till metoder och processer som är mindre miljöstörande, och de ekonomiska motiven för återanvändning i stället för utsläpp ökar.

Då man under flera år - från såväl regeringens sida som från en allt bredare allmänhet - kommit till insikt om de allvarliga risker industrins utsläpp förorsakar i vår miljö, råder det väl knappast längre några delade meningar om att miljövårdande åtgärder måste vidtagas. Regeringens uttalade hållning är också den att miljöförstöring skall så långt det är möjligt förhindras, och redan förstörd miljö skall i möjligaste mån återställas.

Det står emellertid klart att dessa åtgärder kommer att förorsaka kostnader. Frågan är då vem som skall stå för dessa kostnader. Regeringen tillsatte också i oktober 1971 en utredning om kostnaderna för miljövård.

I direktiven sägs nästan samma sak som jag tidigare citerat ur 5 § i miljöskyddslagen. Det tilläggs dessutom att endast då det är befogat av speciella omständigheter skall den principen frångås att den som bedriver

Torsdagen den
3 maj 1973

*Allmän beredskaps-
stat*

miljöfarlig verksamhet också skall stå för de kostnader som krävs för att hindra miljöskador.

Vänsterpartiet kommunisterna anser den här nämnda principen riktig och att avsteg från den skall göras endast av alldeles särskilda skäl. Sådana kan föreligga när det gäller småföretagare och då fråga är om nedläggande av företag på ort där annan sysselsättning ej kan erbjudas.

Förra året, 1972, beviljade riksdagen 50 miljoner kronor till miljö-
vårdande åtgärder inom industrin. Från vpk yrkade vi då på en
nedräkning till 10 miljoner kronor, som skulle förbehållas småföretag.
Senare under året yrkades från regeringen också anslag av riksdagen med
200 miljoner kronor till samma ändamål, som också har beviljats. Från
vpk:s håll gick vi även då emot anslaget med samma motivering som nu.
Då regeringen nu föreslår 50 miljoner kronor på beredskapsstat yrkar vi, i
konsekvens med vårt tidigare ställningstagande, avslag på detta anslag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation av herr Lorentzon
som fogats till förevarande betänkande från inrikesutskottet.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Såsom framgått av herr Israelssons anförande har vi
tidigare haft de här ärendena till behandling i kammaren. Vpk yrkar
också, i konsekvens med tidigare ställningstagande, avslag på nu
föreslagna 50 miljoner kronor.

Låt mig kort säga att jag instämmer med herr Israelsson när han säger
att det inte finns några skilda åsikter. Vi anser alla att miljön måste
förbättras, och det här är ett stimulansbidrag för att få i gång dessa
arbeten.

Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels
reservationen av herr Lorentzon, och förklarades den förra propositionen
vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 2, 3 och 5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 8 Föredrogs

Inrikesutskottets betänkande

Nr 16 i anledning av propositionen 1973:40 med förslag till sjömans-
lag, m. m. jämte motion.

Finansutskottets betänkanden

Nr 21 i anledning av motioner angående kommunernas ekonomi

Nr 22 i anledning av propositionen 1973:85 angående utgifter på
tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser vissa
anslag inom finansdepartementets verksamhetsområde

Skatteutskottets betänkande

Nr 27 i anledning av propositionen 1973:85 i vad avser ytterligare anslag till riksskatteverket för budgetåret 1973/74 m. m.

Justitieutskottets betänkande

Nr 17 i anledning av propositionen 1973:30 med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m. jämte motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

Nr 79

Torsdagen den
3 maj 1973

*Organisation av
samhällets rätts-
hjälp m. m.*

§ 9 Organisation av samhällets rättshjälp m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 19 i anledning av propositionen 1973:74 med förslag till organisation av samhällets rättshjälp m. m. jämte motioner.

I propositionen 1973:74 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden för den 9 mars 1973, föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för organisationen av samhällets rättshjälp som departementschefen förordat i propositionen,

2. till Allmänna advokatbyråer m. m.: Utrustning på tilläggsstat III för budgetåret 1972/73 under andra huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 850 000 kronor,

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta högst 30 ordinarie tjänster för chef för allmän advokatbyrå med beteckningen r,

4. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta de övergångsåtgärder som behövdes på grund av övertagandet av personal vid rättshjälpsanstalterna,

5. till Rättshjälpskostnader för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 75 000 000 kronor,

6. till Rättshjälpsnämnderna för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 3 520 000 kronor,

7. till Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kronor,

8. till Bidrag till allmänna advokatbyråer för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 300 000 kronor,

9. till Allmänna advokatbyråer m. m.: Utrustning för budgetåret 1973/74 anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor,

10. till Ersättning åt vittnen m. m. för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Den 1 juli 1973 kommer reformen om samhällets rättshjälp att träda i kraft. Denna proposition innehåller förslag till organisation av rättshjälpsverksamheten m. m. Det föreslås att 30 allmänna advokatbyråer med staten som huvudman blir inrättade. 16 av dessa innebär ett övertagande av de nuvarande rättshjälpsanstalterna och 14 är helt nya byråer. I propositionen föreslås vidare att sex regionala rättshjälpsnämnder inrättas för handläggning av ärenden om rättshjälp.

Torsdagen den
3 maj 1973

*Organisation av
samhällets rätts-
hjälp m. m.*

Propositionen innehåller även förslag till ekonomisystem för rätts-
hjälpverksamheten och anslag för rättshjälpskostnader, rättshjälpsnämnder,
allmänna advokatbyråer, bidrag till allmänna advokatbyråer, utrustning
till allmänna advokatbyråer samt ersättning åt vittnen m. m. Vidare
behandlas avvecklingen av nuvarande rättshjälpsformer.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels den vid riksdagens början väckta motionen 1973:600 av herr
Glimmér m. fl. (c, fp).

dels de i anledning av propositionen väckta motionerna

1973:1733 av herr Boo m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen vid
behandlingen av propositionen 1973:74 beslutade

1. att centralmyndigheten ålades att före beslut om etablering av
allmän advokatbyrå eller mottagning eller vid prövning av indragning av
sådan höra landstinget,

2. att varje i rättshjälpsnämnds verksamhetsområde ingående län
garanterades minst en representant i rättshjälpsnämnden samt
1973:1734 av herr Winberg m. fl. (m).

Utskottet hemställde

A. att riksdagen beträffande samråd mellan centralmyndigheten och
landstingen skulle avslå motionen 1973:1733 i denna del,

B. att riksdagen beträffande rättshjälpsnämnds sammansättning skulle
avslå motionen 1973:1733 i denna del,

C. att riksdagen beträffande budget- och ekonomisystem för de
allmänna advokatbyråerna med avslag på motionen 1973:1734 i denna
del godkände de i propositionen 1973:74 angivna riktlinjerna för
organisationen av samhällets rättshjälp i denna del,

D. att riksdagen beträffande budget- och ekonomisystem för rätts-
hjälpverksamheten i anledning av ovannämnda riktlinjer gav Kungl. Maj:t
till känna vad utskottet anfört om anslaget till rättshjälpskostnader,

E. att riksdagen godkände ovannämnda riktlinjer i den mån de icke
omfattades av vad utskottet anfört och hemställt,

F. att riksdagen beträffande rättshjälpsreformens ikraftträdande
skulle avslå motionen 1973:1734 i denna del,

G. att riksdagen till Allmänna advokatbyråer m. m.: Utrustning på
tilläggsstat III för budgetåret 1972/73 under andra huvudtiteln anvisade
ett reservationsanslag av 1 850 000 kronor,

H. att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att inrätta högst 30
ordinarie tjänster för chef för allmän advokatbyrå med beteckningen r
samt att vidta de övergångsåtgärder som behövdes på grund av övertagan-
det av personal vid rättshjälpsanstalterna,

J. att riksdagen för budgetåret 1973/74 anvisade

1. till Rättshjälpskostnader ett förslagsanslag av 75 000 000 kronor,

2. till Rättshjälpsnämnderna ett förslagsanslag av 3 520 000 kronor,

3. till Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet ett förslagsan-
slag av 1 000 kronor,

Torsdagen den
3 maj 1973*Organisation av
samhällets rätts-
hjälp m. m.*

4. till Bidrag till allmänna advokatbyråer ett förslagsanslag av 300 000 kronor,

5. till Allmänna advokatbyråer m. m.: Utrustning ett reservationsanslag av 300 000 kronor,

K. att riksdagen skulle

1. till Ersättning åt vittnen m. m. för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor,

2. avslå motionen 1973:600.

Reservation hade avgivits av herrar Dockered (c), Polstam (c), Petersson i Röstånga (fp), Henmark (fp) och Stjernström (c) som beträffande samråd mellan centralmyndigheten och landstingen ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:1733 i denna del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna i detta hänseende anfört.

Herr POLSTAM (c):

Herr talman! Jag skall spara kammarens tid genom att bara yrka bifall till den reservation som är fogad till justitieutskottets betänkande nr 19. Jag förutsätter att alla har läst det.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Med hänsyn till den stora enighet som i övrigt rått i detta ärende i utskottet ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter och alltså avslag på reservationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Dockered m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Polstam begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten A röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Dockered m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Polstam begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	178
Nej	—	103
Avstår	—	5

Punkterna B–K

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 10 Föredrogs försvarsutskottets betänkande nr 14 med anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:75 angående vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret jämte motion.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Lades till handlingarna.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Föredrogs försvarsutskottets betänkande nr 15 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Djurskydd

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 20 i anledning av propositionen 1973:31 med förslag till ändring i lagen (1944:219) om djurskydd jämte motioner.

I propositionen 1973:31 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 9 februari 1973, föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1944:219) om djurskydd.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”För att stärka djurskyddet föreslås i propositionen dels att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer bemyndigas meddela bestämmelser om förprövningsskyldighet och andra från djurskyddssynpunkt påkallade föreskrifter i fråga om stall eller annat förvaringsrum för djur, dels att djurskyddslagens regler om kastrering och kupering skärps. Med stöd av bemyndigandet kan föreskrivas att djurstall inte får uppföras eller väsentligt ändras utan att den planerade byggnaden eller åtgärden godkänts från djurskyddssynpunkt. Förbud föreslås mot kastrering av nötkreatur, äldre än åtta månader, och hund i andra fall än då medicinska skäl föreligger. Nuvarande rätt för lekman att kastrera djur som inte uppnått fyra månaders ålder tas bort. I stället slås fast att kastrering får utföras endast av veterinär. Kungl. Maj:t får emellertid förordna om undantag. I de fall kupering av svans är tillåten måste ingreppet enligt förslaget göras av veterinär, om djuret är äldre än en vecka. För närvarande är denna åldersgräns två månader.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de vid riksdagens början väckta motionerna

1. 1973:51 av herrar Henmark (fp) och Möller (fp) vari föreslagits att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att Kungl. Maj:t anmodade lantbruksstyrelsen att lämna den information till allmänheten som motionen angav,

2. 1973:199 av fru Anér (fp) och herr Möller (fp),
3. 1973:203 av herr Levin (fp),
4. 1973:214 av herrar Werner i Malmö (m) och Komstedt (m),
5. 1973:790 av herr Nisser m. fl. (m),
6. 1973:1414 av herr Möller (fp),
7. 1973:1440 av herr Werner i Malmö m. fl. (m),

dels de i anledning av propositionen 1973:31 väckta motionerna

1. 1973:1611 av herrar Henmark (fp) och Möller (fp) vari hemställtts att riksdagen beslutade att i lagen (1944:219) om djurskydd infördes bestämmelser om förbud mot stämbandsoperationer på hund av andra skäl än medicinska,

2. 1973:1614 av herr Hansson i Skegrie m. fl. (c),
3. 1973:1615 av herr Sjöholm (fp) vari hemställtts att riksdagen skulle besluta att för sin del anta i motionen angiven utformning av förslaget till lag om ändring i lagen om djurskydd, innebärande att, oavsett djurets ålder, dels all kastrering och dels kupering av svans alltid skulle utföras av veterinär,
4. 1973:1616 av herr Werner i Malmö (m).

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. anta 2 § i det till propositionen 1973:31 fogade förslaget till lag om ändring i lagen om djurskydd,

2. lämna motionerna
 - a. 1973:1614 och
 - b. 1973:1616

utan åtgärd,

3. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1973:1615 anta 9 och 10 §§ i lagförslaget,

4. anta i propositionen 1973:31 framlagt lagförslag i de delar som inte berörts i utskottets hemställan i det föregående med den ändringen att riksdagen i anledning av motionen 1973:1611 för sin del skulle anta av utskottet föreslagen lydelse av dels ingressen till lagen, dels en med 10 a § betecknad ny paragraf i lagen, dels 21 § i lagen, innebärande bl. a. att stämbandsoperation på hund skulle få företas endast när det var påkallat av medicinska skäl och att sådan operation skulle utföras av veterinär,

5. anse motionen 1973:51 besvarad med vad utskottet anfört,
6. lämna motionerna
 - a. 1973:199,
 - b. 1973:203,
 - c. 1973:214,
 - d. 1973:790,
 - e. 1973:1414 samt

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande frågan om förprovning av djurstallar m. m. av herr Strömberg (fp).

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det här skall inte heller ta lång tid.

Den proposition vi nu skall behandla är en bra proposition. Över huvud taget har det blivit bra fart på jordbruksdepartementet när det gäller att lägga fram djurskyddsvänliga förslag. Detta gläder en mängd djurvänner i denna kammare och det djurvänliga svenska folket.

Men det kunde ha varit litet bättre ändå. I det stycket har jag motionerat om att all kastrering av djur skall göras av veterinär och att samma regel skall gälla vid kupering av svansen på hundar. Motivet är det alldeles självklara att både etiska och djurskyddsvänliga skäl påfordrar att operativa ingrepp av de här slagen måste utföras av sakkunnig personal. Jag tycker det är högst motbjudande att lagen tillåter vilken klåpare som helst att hugga svansen av en hundvalp – detta tillåter alltså lagförslaget.

Jag yrkar, herr talman, bifall till motionen 1615.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Den obligatoriska förprovning av planerade djurstallar som 2 § i djurskyddslagen kompletteras med hälsar vi givetvis med stor tillfredsställelse. Enligt departementschefen kommer hälften av djurstallarna att byggas om under 1970-talet enligt dessa nya normer.

Men vad tänker man göra med de djurstallar som inte byggs om nu? Det är fortfarande dunkelt vilka bestämmelser som kommer att gälla för dessa.

Departementschefen säger, vilket utskottet refererar, att det är angeläget "att i huvudsak samtliga djurstallar underkastas förprovning från djurskyddssynpunkt". Hur kan det ske om man bara bygger om hälften av stallarna? Jo, säger utskottet, lagförslaget ger vid handen att Kungl. Maj:t eller den myndighet som Kungl. Maj:t förordnar äger meddela jämväl "andra från djurskyddssynpunkt påkallade föreskrifter". Men då frågar man sig: Vilka *andra* föreskrifter är det? Det finns redan föreskrifter från djurskyddssynpunkt för dessa djurstallar. Skall inte samma normer gälla för de stallar som inte byggs om eller renoveras? Om bestämmelserna skall få en rimlig genomslagskraft vill det till att även dessa stallar blir föremål för en obligatorisk granskning.

Jag skall inte yrka något i detta sammanhang, herr talman. Jag anser nämligen att propositionen, trots den svaghet som jag har påtalat, är ett väsentligt steg framåt när det gäller djurens bästa.

Det ligger nära till hands att i detta sammanhang också säga några ord om utbildningen av tillsynsmännen. Jag har under flera år motionerat i den frågan men med mycket tvivelaktig framgång.

Utskottet redogör som vanligt för vad som sker på fältet och anför också att det nya tillägget i 2 § djurskyddslagen om obligatorisk förhandsgranskning i och för sig innebär en skärpning av tillsynen. Det

kan man ju säga att den gör. Men då gäller frågan återigen de stallbyggnader som inte är föremål för den obligatoriska förhandsgranskningen utan för vilka andra från djurskyddssynpunkt påkallade föreskrifter skall gälla. Eftersom det i dessa fall inte blir fråga om någon obligatorisk granskning, kommer det att ställas stora krav på tillsynsmännen och deras kunskap och inte minst på deras ambition att följa upp den nya lagen. Det är, som ofta har sagts beträffande djurskyddslagen, inte nog att ha en lag – man måste också ha en effektiv kontroll av lagens efterlevnad.

Det låter väldigt imponerande när man i betänkandet läser att "utbildning av tillsynsmän pågår kontinuerligt över hela landet under medverkan av djurskyddsexperter från veterinärhögskolan, veterinärmedicinska anstalten, lantbruksstyrelsen och universiteten m. fl.". Det låter som om det vore en mycket gedigen utbildning som nästan låg på universitetsnivå. Har inte utskottet gjort sig underkunnigt om vad det är för utbildning som bedrivs? Det är inte en utbildning i vanlig mening utan det är tillfälliga informationsdagar som ordnas under knapphetens stjärna med blygsamma anslag från länsstyrelserna. Man har även de problemen att kommunerna inte alltid skickar sina tillsynsmän till dessa informationsdagar.

Utbildningsfrågan blir allt väsentligare för varje år som går. Vi får dessa stora kommuner, vi får nya bestämmelser om djurstallarna som måste följas upp. Det kräver mer av tillsynsmännen. Det är inte rimligt att vi inte ger dem en mera gedigen utbildning för deras grannliga uppgift.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att kommentera jordbruksutskottets betänkande nr 20 i vad det avser min motion nr 203 om registrering av katter.

Till en början vill jag slå fast att min motion daterats och väckts den 17 januari, dvs. under den allmänna motionstiden. Jag hade självfallet då ingen som helst aning om att lantbruksstyrelsen samtidigt förberedde utsändandet av ett cirkulär till alla landets veterinärer med vissa föreskrifter om örontauering och registrering av hundar och katter. Sådana föreskrifter har emellertid meddelats i skrivelse den 31 januari, och de utgör ett värdefullt komplement till de föreskrifter som styrelsen utfärdade i oktober månad förra året om skyldighet för s. k. förbrukare av försöksdjur – ett uttryck som jag beklagar att jag måste använda – att föra vissa journaler. Jag kan därför åtminstone delvis instämma i utskottets konstaterande att syftet med motionen är tillgodosett. Syftet är nämligen så till vida tillgodosett som en djurägare, som utnyttjar möjligheten till identifiering av djuret, numera inte behöver befara att djuret utsätts för vivisektion eller andra plågsamma experiment, om det kommer i händerna på en laglydig och korrekt handhavare av experimentell verksamhet. Jag säger avsiktligt inte bara laglydig utan också korrekt,

ty jag har själv varit i tillfälle att mer än en gång konstatera att journalerna ofta är bristfälliga och alltför schablonmässiga och som sådana inte lämpliga som underlag för tillsynsmyndighetens kontrollverksamhet. Det är emellertid en särskild fråga, som lämpligen bör tas upp i annat sammanhang.

Av någon anledning, herr talman, har mitt motionsförslag om att örönmärkningen skulle avgiftbeläggas av vissa tidningar uppfattats som ett förslag om allmän kattskatt och har som sådant i hög grad uppmärksamrats. En inte ringa del av landets cirka 650 000 kattägare har faktiskt hört av sig. Alla har inte varit negativa, men det vore fel att beskriva flertalets reaktion som entusiastisk. Fördenskull är jag angelägen om att betona att jag ingalunda har förordat någon allmän kattskatt utan bara som något helt naturligt uttalat att den som märker sitt djur också får vara beredd att betala för det skydd som vinnes. Såvitt jag har kunnat finna är det också lantbruksstyrelsens uppfattning.

I och för sig saknas det kanske skäl att just nu driva denna fråga längre. Jag vill ändå understryka att mycket talar för att djurägarna saknar kännedom om de möjligheter som fr. o. m. årsskiftet faktiskt står dem till buds. Jag kan nämna att hälsovårdsnämnden i Lund, där jag känner till förhållandena och där det fångas många katter i de särskilda fällor, som nämnden placerar ut av hänsyn till alla dem som klagar över de olägenheter som katter kan innebära, till dags dato inte funnit ett enda djur som varit märkt. Möjligen blir det därför nödvändigt att landets hälsovårdsnämnder genom annonsering, broschyrer eller på något annat ändamålsenligt sätt åläggs att fästa allmänhetens uppmärksamhet på de regler som gäller och de möjligheter som finns. För dagen synes det likväl lämpligt att avvakta.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Jag kan instämma med herr Sjöholm i en sak i alla fall; jag tycker också att det är en bra proposition som jordbruksministern avlämnat. Det vill jag gärna ge honom ett erkännande för, eftersom det visar en realistisk behandling och handläggning av de frågor som här tagits upp. Det vittnar inte minst om ett gott praktiskt omdöme i denna fråga som varit kontroversiell här i riksdagen vid många tillfällen tack vare herrar Werner i Malmö och Sjöholm.

Jag vill först ta upp den fråga som herr Werner nämnde, nämligen förprovningen av stallbyggnader.

Jag tycker liksom herr Werner att det är bra att man gör detta. Genom att denna förprovning av stallar finns hoppas jag att man kan förhindra förluster som jordbrukare annars kan komma att göra om de bygger ett stall varefter det kommer ändringsföreskrifter som gör att stallet är omodernt och icke användbart enligt de nya bestämmelserna. Vi hade häromåret ett sådant fall då det gällde de s. k. protektabågarna för modersuggor. Jordbrukaren hade här byggt nya stallar och inrett dem med sådana, och så kom en bestämmelse om att man inte fick ha dem. Detta innebar betydande förluster för dem som redan byggt sådana.

Jordbrukare som låtit granska sina ritningar till nya stallar eller till ombyggnad av gamla borde därefter vara fredade för de ändringar som

meddelas av myndigheterna. Det bör också gälla sådana stallar som byggts om under de senare åren efter måttuppgifter och ritningar av exempelvis lantbruksnämnderna, lantbrukshögskolan och jordbrukets tekniska institut. Om man har byggt efter sådana myndigheters föreskrifter och måttuppgifter, bör man som sagt därefter vara fredad för ändringar.

Jag vill fästa jordbruksministerns uppmärksamhet på att sådana bestämmelser inte får utfärdas som får retroaktiv verkan då det gäller byggnader. När jordbruksministern till sommaren kommer att få förslag med måttuppgifter för stallarna från lantbruksstyrelsen, hoppas jag att han kommer att visa samma realism som han visat i detta fall. Om man ger sådana måttbestämmelser retroaktiv verkan, kan detta medföra betydande förluster för de jordbrukare som under senare år byggt om sina stallar. De har då gjort det i god tro därför att de byggt efter anvisningar från sådana myndigheter som man bör kunna lita till – jag nämnde här lantbruksnämnderna, lantbrukshögskolan och jordbrukstekniska institutet. Ett i betong och med nedgjutna järnstativ nybyggt stall går inte att ändra i första taget. Det är inte så lätt att göra det och få stallet lika starkt igen. Herr Werner talade om ombyggnad av ett gammalt stall, och det är naturligtvis lättare att här byta inredning. Men jag hoppas att jordbruksministern när han skall fastställa tillämpningsbestämmelser tar kontakt med folk som begriper dessa saker och inte absolut litat på de herrar som från sina skrivbord utfärdar bestämmelserna.

Jag tror därför att herr Werner är litet för tidigt ute. Han har nog menat de bestämmelser som kommer från lantbruksstyrelsen till sommaren. Med de krav som herr Werner uppställer skulle alla stallar underställas dessa bestämmelser. Även stallar vid jordbruk som skall läggas ned skulle enligt herr Werners propå behöva ändras om och moderniseras innan de lägges ned. Det gäller åtskilliga jordbruk. Under den senaste tiden har 8 000 - 10 000 lagts ned. Jag hoppas att vi inte skall behöva göra sådana ingrepp som herr Werner avser.

Till herr Sjöholm skulle jag vilja säga något om de förslag som jordbruksministern lagt fram. Att renkalvar och smågrisar under sex veckor skall få kastreras av lekmän är klokt och realistiskt. Utskottet har understrukit att det är betydelsefullt att man, när tillämpningsbestämmelser en gång skall utfärdas om detta, inte utfärdar dem så att detta praktiska förfarande försvinner, vilket departementschefens förslag innebär.

Enligt herr Sjöholms förslag skall all kastrering utföras av veterinär. Hur skulle det gå att genomföra rent praktiskt om veterinärer skulle kastrera alla renkalvar? Jag tror detta blev väldigt besvärligt att omsätta i praktiken. Har vi egentligen råd att utbilda veterinärer, kosta på dem en femårig utbildning vid veterinärhögskolan och sedan sysselsätta denna högkvalificerade arbetskraft med att resa omkring och kastrera renkalvar och smågrisar. Jag tror knappast att veterinärerna, med den utbildning de har bakom sig, skulle vara tilltalade av sådana uppgifter. För närvarande sköter djuruppfödarna eller deras anställda detta precis lika bra som en veterinär. Det är en mycket enkel operation, och det behövs ingalunda veterinärvetenskaplig utbildning att utföra den. Utskottet har också enats på den punkten och förordar departementschefens förslag.

Jag ber att få yrka bifall till jordbruksutskottets betänkande.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie måste väl ändå hålla med om att det inte är särskilt lyckat att ha djurstallar enligt skilda normer. Det kommer då att bli två kategorier. Jag tycker det är rimligt att djurägaren är fredad för framtiden, som herr Hansson i Skegrie sade, om en renovering nyligen enligt då gällande bestämmelser har gjorts. Detta är självklart, men det kan väl inte gälla för all framtid. Avsikten måste vara att de normer, som nu kommer att gälla vid nybyggnation, undan för undan skall slå igenom över hela fältet.

Vad sedan nedläggning av jordbruk beträffar kan ju en sådan även drabba gårdar där man nyligen har renoverat stallarna, men framsynthet därvidlag kan väl förekomma i båda fallen.

Jag beklagar att herr Hansson i Skegrie inte fann anledning att ta upp utbildningsfrågan för tillsynsmännen. Jag tycker den är väldigt aktuell just i samband med detta nya lagförslag.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie tyckte jag hade fel, och det är ju ingen nyhet för kammaren att han har den uppfattningen.

Herr Hansson glömde nämna hundvalparna som vem som helst skall få lov att hugga svansen av om de inte är över två veckor gamla. Det tycker jag är mycket upprörande och motbjudande. Även om valpen är bara två veckor har den naturligtvis fullt utbildade känselnerver. Herr Hansson brukar tala som en sann djurvän, och det har vi ingen anledning att betvivla att han är. Men när det kommer till kritan, eller rättare sagt till plånboken, inte hans egen utan djurhållarnas, så resonerar han som så, att litet kan vi väl få plåga djuret om det är ekonomiskt och praktiskt att göra det. Det står i herr Hanssons motion att ekonomiska och produktions tekniska synpunkter skall väga tungt. Det tycker inte jag. Man kan inte tillmötesgå djurhållarnas önskemål till priset av djurplågeri. Det är ett för högt och helt otillbörligt pris.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Herr talman! Vad först beträffar utbildningen är det inte så märkvärdigt som herr Werner i Malmö inbillar sig. Jag tror att många personer med vanligt sunt förnuft ganska snart lär sig vad som hör till djurvård och vad som inte hör dit. Det behövs inga veterinär- eller universitetsstudier härför. Jag kan bara nämna en sådan sak som att t. ex. en lantmästare skulle vara en utomordentligt förnämlig person att ha hand om denna djurtillsyn. Han har endast ett par års utbildning.

Det är inte fråga om djurplågeri här. Djurägarna, av alla kategorier, är ju underställda djurskyddslagen och får alltså inte hålla djur så att djurplågeri sker. Jag tror inte att ett djur plågas mer i ett gammalt stall än i ett nytt, om nu herr Werner inbillar sig det. Det är när man packar samman djur i för trånga utrymmen som vad man kallar djurplågeri kan uppstå. Det kan man göra både i nya och i gamla stallar. Man behöver fördenskull inte bygga om stallet. I de nya måttbestämmelser som kommer under sommaren föreskrivs förmodligen att på så och så stor golvyta får hållas endast så och så många djur. Om den golvytan sedan är

nybyggd eller gammal spelar förfärligt liten roll för de djur som går på den.

Jag uppskattar herrar Werners och Sjöholms demonstrerade djurvänlighet, men herrarna saknar en mycket väsentlig sak, nämligen det praktiska kunnandet på detta område. Herrarna lever i teorins värld, och där får ni fortsätta att leva så länge ni har möjlighet att demonstrera er djurvänlighet från kammarens talarstol.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det sista som herr Hansson i Skegrie sade var väldigt onödigt. Skulle man tvunget vara fackman i de frågor som man yttrar sig i här i kammaren, skulle åtskilliga av oss få tiga – även herr Hansson i Skegrie – rätt ofta. När man intresserar sig för en sådan här fråga, är det väl alldeles givet att man inte teoritiserar själv utan tar kontakt med folk som känner dessa saker.

Vad utbildningen beträffar vill jag framhålla att jag så sent som i kväll har haft kontakt med två veterinärer som sysslat med denna utbildning. De har precis samma mening som jag, nämligen att utbildningen är en eftersatt angelägenhet, så man kan nog ha väldigt skilda meningar om hur pass stora kunskaper en tillsynsman på detta fält behöver ha.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie påstår nu att vi inte har något praktiskt kunnande. Jag måste erkänna att jag faktiskt inte har någon praktisk erfarenhet av att hugga svansen av en hund. Men jag kan ändå föreställa mig att det måste vara förfärligt smärtsamt för den lilla hundvalpen.

Vi diskuterar mycket här i kammaren, herr Hansson, utan att ha direkt praktisk erfarenhet av det. Skulle bara de ta till orda som har praktisk erfarenhet, skulle det bli ganska korta debatter, vilket på sätt och vis vore en fördel. Men vi har lov att yttra oss i de frågor som vi tror att vi kan ha en uppfattning om.

Jag har den bestämda uppfattningen att det måste vara djurplågeri att hugga svansen av en hund, om det görs av en person som saknar varje insikt i detta ämne. Vem som helst kan få göra det utan de minsta kunskaper om vad som fordras. Nog vore det väl rimligt att tillkalla en veterinär för att göra sådana ingrepp. Det gäller även kastrering, och det är det enda yrkande jag har ställt. Jag ser det hela från djurskyddssynpunkt, men herr Hansson är tvekløven och ser det även från ekonomisk synpunkt med tanke på djurhållarna. Han övervärderar den synpunkten, som jag ser det.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Herr talman! Om man klipper svansen av en liten hundvalp, som är en vecka eller fjorton dagar gammal, kan man nog göra det med en vanlig sax. Man behöver inte ta till något huggverktyg, som herr Sjöholm talar om. Jag skulle tro att den lilla hundvalpen inte känner det minsta av det.

Jag skall upplysa herrarna om ett par andra saker. De små leven i grisstallarna blir utsatta för ett par andra ingrepp i sin integritet också.

Strax efter det att en liten griskulting är född klipper man tänderna av honom för att han inte skall sarga sin moder vid måltiderna. Skulle kanhända en legitimerad tandläkare göra det? Kort därefter brukar man ge en sådan där liten herre eller dam i grisvärlden en spruta med järn för att förhindra vissa sjukdomar. Det skulle ju vara en lämplig uppgift för distriktssköterskan enligt herrar Werners och Sjöholms argumentering, eller hur?

Man får ju här ändå skilja litet grand mellan praktik och teori. Det är inte alls fråga om ekonomi utan om vad som är praktiskt. Det skulle ju kunna hända enligt herrarnas teorier att en jordbrukare behövde tillkalla veterinär för att kastrera en enda liten griskulting. Då lät han den kanske leva som galt, eller också slog han ihjäl den därför att det var billigare.

Man kastrerar grisarna av det skälet att om man inte gör det utan föder upp dem okastrerade så blir husmödrarna allt annat än glada åt köttet när det kommer i stekpannan. Det sprider nämligen en väldigt obehaglig lukt. Därför är kastreringen en åtgärd som vidtas för att få bättre kvalitet på köttet än vad det annars skulle bli. Men om herrarna finge genomfört att all kastrering skall utföras av veterinärer, så kunde ni driva det dithän att man låter bli att kastrera djuren och i stället tillhandahåller ett kött som ingen blir glad åt.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Det är med viss tvekan jag går in i den här debatten. Jag skall inte delta i den skånska diskussionen om djurskydd av olika slag, utan mitt inlägg gäller förprovningsskyldigheten.

Jag vill hålla med utskottets ärade ordförande i vad han sagt i dessa frågor; det är bara med anledning av det särskilda yttrandet som jag vill påpeka att propositionen här går ifrån riktlinjer som vi tidigare har följt här i riksdagen. Vi har ju strävat efter att försöka få alla byggnadsbestämmelser under en hatt, dvs. att de skall presenteras i en normsamling som planverket ger ut. Reglerna skall utformas med stöd av de myndigheter som kan de här sakerna, men den byggande allmänheten, till vilken även byggare av djurstallar hör, skall kunna vända sig till *en* instans för att få reda på hur man skall bygga.

Jordbruksministern följde normerna när det gällde livsmedelslagen men har gjort ett avsteg här. Jag vill bara säga att jag anser att det är inte riktigt att göra på det sättet, och den revidering av bygglagstiftningen som pågår kommer säkerligen inte att följa de regler som uppställts på det här aktuella området.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Det är väl det särskilda yttrande som herr Strömberg har fogat till betänkandet som herr Tobé ville dra upp. Jag tror att det skulle vara en överloppsgärning att kräva att de här byggnadsreglerna skall tas in i Svensk byggnorm, som utges av planverket och som är en mycket gedigen volym. Det kan inte vara någon mening i att ha de här enkla bestämmelserna med där. Det skulle rent av kunna leda till att man fick underkasta byggandet av ett enkelt djurstall flera myndigheters kontroll än om man skulle bygga ett bostadshus. Det senare är det väl bara

byggnadsnämnden och hälsovårdsnämnden som skall granska, men när det gäller stallbyggnader kommer djurhållningens principer också in, och även lantbruksnämnden måste granska byggnadsföretaget. Därför måste det vara enklare att som vi har föreslagit låta lantbruksmyndigheterna stå för granskningen. Där finns säkert den sakkunskap som behövs för uppgiften.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Det är inte fråga om att ta ifrån lantbruksmyndigheterna, som kan detta, rätten att få utforma reglerna. Det är bara det att hälsovårdsnämnderna när det gäller våra egna bostäder har funnit sig i detta, och när det gäller arbetarskydd och annat har myndigheterna också funnit sig i det, och då tycker jag man borde kunna finna sig i det även när det gäller djurstallar.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1615 av herr Sjöholm, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 4–6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 13 Översyn av straffbestämmelserna om djurplågeri

Föredrogs justitiecenskottets betänkande nr 20 i anledning av motion om översyn av straffbestämmelserna om djurplågeri.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! För att göra herr talmannen och åtskilliga reslystna kolleger på gott humör och för att känna mig mindre bunden av sekundvisarens gång vid behandlingen av nästa ärende viker jag ihop mitt manuskript och avstår från yrkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Skärpt lagstiftning mot konkurrensbegränsningar

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 41 i anledning av motioner om skärpt lagstiftning mot konkurrensbegränsningar.

Nr 79

Torsdagen den
3 maj 1973

Översyn av
straffbestäm-
melserna om
djurplågeri

Skärpt lagstiftning
mot konkurrensbe-
gränsningar

Torsdagen den
3 maj 1973

*Skärpt lagstiftning
mot konkurrensbe-
gränsningar*

I detta betänkande behandlades motionerna

1973:1470 av herr Helén m. fl. (fp) såvitt gällde hemställan (B 3) att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära att en översyn av lagstiftningen rörande konkurrensbegränsningar och förslag med anledning härav förelades riksdagen samt

1973:1483 av herr Levin (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla

1. att en arbetsgrupp tillsattes för att utarbeta förslag till ny svensk konkurrenslagstiftning, byggd på förbud mot monopol och karteller,
2. att förslag med anledning härav förelades riksdagen.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1973:1470 såvitt den gällde översyn av konkurrensbegränsningslagstiftningen (punkten B 3),
2. motionen 1973:1483.

Reservation hade avgivits av herrar Andersson i Örebro (fp) och Wirtén (fp) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1470 punkten B 3 och i anledning av motionen 1973:1483 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om översyn av konkurrensbegränsningslagstiftningen enligt vad reservanternas anfört.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Mitt korta anförande under föregående punkt ger mig nu onekligen ytterligare några minuter.

Som jag närmare har visat i min motion 1483 har det inom det svenska näringslivet skett en stark koncentration, både ägarmässigt och ur marknadssynpunkt, under de båda senaste decennierna. I sitt betänkande framhåller också näringsutskottet, att koncentrationsutredningen redan har visat att vårt näringsliv till stora och väsentliga delar är styrt från ett fåtal beslutscentra. Själva styrningen liksom planeringen sker under en, sannolikt naturlig, anpassning till en internationell marknadsstruktur med påtagliga och mycket starka oligopolistiska inslag.

Som alla vet, har koncentrationstendenserna ytterligare förstärkts under senare år. Samtidigt som de redan etablerade storkoncernerna har vuxit både absolut och relativt, har processen tillförts nya inslag, bl. a. i form av de bankkontrollerade investmentsbolagens och finansieringsbolagens verksamhet. Jag finner denna utveckling oroande.

Själva utvecklingen mot fåtalsdominans i vårt land illustreras bra med de fall som jag anfört i motionen, ur vilken jag tillåter mig att göra ett kort citat: "Inom kvarnindustrin domineras marknaden nästan helt av två stora företag, ett ägt av jordbrukskooperationen, det andra ägt av konsumentkooperationen. Mellan dessa båda företag tillämpas en marknadsuppdelning, som innebär att det jordbrukarägda svarar för omkring 90 procent av försäljning till den enskilda handeln.

Torsdagen den
3 maj 1973

*Skärpt lagstiftning
mot konkurrensbe-
gränsningar*

När det gäller glasstillverkning och glassförsäljning är situationen densamma. Marknaden domineras av två företag - ett kooperativt och ett jordbrukarägt - med en faktisk marknadsuppdelning dem emellan. Det tredje exemplet gäller bryggeribranschen, där Pripps genom successiva uppköp av företag kunnat skaffa sig en helt dominerande marknadsställning."

Jag medger att de nämnda exemplen pekar på fall där koncentrationen drivits extremt långt. De är dock inte unika.

Ibland tar man inom näringslivet hårda tag för att påskynda koncentrationsprocessen och eliminera besvärande konkurrenter. Den stora banksammanslagningen för något år sedan genomfördes mjukt och på villkor som åtminstone kapitalägarna måste ha ansett gynnsamma. Jag var för min del motståndare till den transaktionen.

Men i ett annat sammanhang, närmare bestämt under en debatt här i kammaren den 26 maj förra året, illustrerade jag hur *hårdhänt* ett storföretag kan gå till väga genom att hänvisa till hur en verkstadsindustri i Växjö köptes upp med den från köparsidan öppet uttalade avsikten att lägga ned företaget, varigenom inte bara koncentrationsmålet kunde uppnås. Resultatet blev också arbetslöshet.

Jag hävdade den gången att samhället borde ges interventionsmöjligheter för liknande fall, och jag hänvisade till mitt ogillande av den konkurrens som inte är konstruktiv utan rätt och slätt kan sammanfattas med orden "död åt konkurrenten". Tyvärr visade man från socialdemokratiskt håll inget intresse för mitt förslag. På samma sätt nödgas jag konstatera att alla ledamöter i utskottet utom mina partivänner även i det nu aktuella fallet ställer sig ganska kallsinniga.

Från liberala utgångspunkter är vi bestämda motståndare till varje form av ekonomisk maktkoncentration - oavsett om den är statlig eller privat. Jag tillåter mig att ur folkpartiets nya partiprogram citera följande avsnitt:

"De risker för enskild maktkoncentration som kan följa genom en stark företagskoncentration måste motverkas. Det kan främst ske genom att statsmakterna på olika sätt främjar konkurrensen. De monopolövervakande instanserna måste förstärkas särskilt inom sådana branscher som är skyddade mot internationell konkurrens. Löntagarnas medbestämmande i företagen motverkar likaså maktkoncentrationen."

Socialdemokraterna försöker nu ge allmänheten en falsk bild av vår inställning till den enskilda maktkoncentrationen. Jag beklagar uppriktigt att socialdemokraterna anser sig behöva tillgripa sådana, knappast korrekta metoder. Vår kritik riktar sig lika mycket mot den fortgående maktkoncentrationen inom olika branscher och vissa företagsgruppers dominerande ställning som mot det socialdemokratiska förslaget att socialisera med AP-pengar. Vi är bestämda motståndare också till den sortens maktkoncentration. Vi säger nej till aktieköp för pensionspengarna men vill samtidigt ge statsmakterna ökade möjligheter att ingripa mot monopol och karteller. Varför gör socialdemokratin tvärtom? Varför vill man så gärna öka den statliga maktkoncentrationen? Varför avvisar man kravet på skärpt lagstiftning mot konkurrensbegränsningar?

Svaret måste bli att det rör sig om en grundläggande skillnad mellan

Torsdagen den
3 maj 1973

*Skärpt lagstiftning
mot konkurrensbe-
gränsningar*

liberalt och socialistiskt synsätt då det gäller att motverka enskild maktkoncentration. "Ont skall med ont fördrivas" tycks vara den socialdemokratiska medicinen. Den redan långtgående koncentrationen inom det enskilda näringslivet tar man som motiv för att öka det statliga inflytandet, som då läggs i ett antal funktionärers och ombudsmäns händer. Den liberala modellen är annorlunda. Vi tror att en konkurrens på lika villkor mellan olika företagstyper, dvs. en konstruktiv konkurrens, i längden ger det bästa resultatet för samhället och dess medborgare. En sådan konkurrens är i själva verket en grundläggande förutsättning för att uppnå och vidmakthålla den höga levnadsstandarden och bevara det mått av frihet som karakteriserar Västerlandet. I ett sådant samhälle kan man helt enkelt inte tolerera att marknaden nära nog fullständigt behärskas av några få företag eller grupper av företag. Om de är statligt eller enskilt styrda har i det sammanhanget inte någon avgörande betydelse.

De synpunkter som jag anfört i min motion blir i allt väsentligt tillgodosedda i herrar Anderssons och Wirténs reservation, till vilken jag yrkar bifall.

Herr WAAG (s):

Herr talman! Med hänsyn till detta ärendes placering på vår "nattordning" skall jag avstå från att föra någon ideologisk debatt med liberalen herr Levin. Koncentrationsutredningen har ännu inte lagt fram sitt slutbetänkande. Beträffande frågan om bevisbördan, som är den andra tunga punkten som motionärerna pekat på, har näringsfrihetsombudsmannen uttalat att den nuvarande ordningen fungerar tillfredsställande. Mot den bakgrunden har utskottet, som delar tanken att de aktuella konkurrensbegränsningsfrågorna måste följas upp, inte kunnat biträda motionerna i nuvarande läge.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Utskottet finner enligt herr Wääg inte anledning att nu vidta några åtgärder. Det är bättre att vänta och se; man hänvisar till att koncentrationsutredningens slutbetänkande ännu inte föreligger. Vi ser det annorlunda. Koncentrationen har nu drivits så långt att det är nödvändigt att se över de instrument som vi har till vårt förfogande för att bekämpa monopol och karteller. Den nuvarande lagstiftningen kom till i början av 1950-talet, och nog har sedan dess, herr Wääg, en hel del förändrats.

Jag vill gärna tillägga för egen del att jag inte kan godta grundsatsen såsom den kommer till uttryck i betänkandet, att det inte är de strukturella förhållandena som sådana utan missbruk av dem som med stöd av konkurrensbegränsningslagen skall kunna angripas från samhällets sida. Själva koncentrationen är som regel ett ont redan i sig.

Herr WAAG (s):

Herr talman! Som det finns redovisat i betänkandet har ju förbudsprincipen tillämpats i en del länder men där kommit att modifieras så att förhållandena i stort sett liknar de svenska. I ett land som Sverige med en

liten hemmamarknad och en stor utrikeshandel är förhållandena olika dem i länder där förbudsprincipen redan tillämpas. Därför är, vill jag påstå, frågan inte så enkel som motionärerna och reservanterna har framställt den.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Jag har inte påstått att frågan är enkel, tvärtom. Det är därför jag har begärt att man skall undersöka saken och komma med ett förslag till ändring.

Herr WÅÅG (s):

Herr talman! Nu är ju den ena utredningen inte slutförd, och då är det väl ändå för tidigt att börja med den andra.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Andersson i Örebro och Wirtén, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wirtén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 41 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Andersson i Örebro och Wirtén.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wirtén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	233
Nej	—	48
Avstår	—	8

§ 15 Anmäldes och bordlades motionen nr 1979 av herr Sjöholm i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:123 med förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen.

§ 16 Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Herr LÖFGREN (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 125 ang. komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1973/74,

Nr 78

Torsdagen den
3 maj 1973

m. m. måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till första plenum efter måndagen den 14 maj.

Denna hemställan bifölls.

§ 17 Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framställdes, nämligen av

Nr 201 Herr *Hjorth* (s) till herr industriministern angående säkerhetsåtgärder vid planerade oljeborringar i Östersjön:

Vilka säkerhetsåtgärder kommer att vidtagas för att eliminera miljöriskerna vid de planerade oljeborringarna i Östersjön?

§ 18 Kammaren åtskildes kl. 22.38.

In fidem

BENGT LAMBE

/Solveig Gemert